

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Landvæsens- og overlandvæsens- kommissionskendelser af almindelig interesse

Hæfte XVI

Landvæsenskommissionskendelser 1958-60

Overlandvæsenskommissionskendelser 1959-60

REDIGERET AF
ERIK HASTRUP
LANDSDOMMER

JURISTFORBUNDETS FORLAG

København, juli 1961

Landvæsens- og overlandvæsens- kommissionskendelser af almindelig interesse

Hæfte XVI

Landvæsenskommissionskendelser 1958-60

Overlandvæsenskommissionskendelser 1959-60

REDIGERET AF
ERIK HASTRUP
LANDSDOMMER

JURISTFORBUNDETS FORLAG

København, juli 1961

**Overlandvæsenskommissionen for København
samt Københavns m. fl. amtsrådskredse.**
Kendelse af 12. marts 1959 i sag 586.

Brønde. (*Pålagt vandforsyningsanlæg at skaffe en ejendomsbesidder vand ved boring på hans ejendom, jfr. § 6 nr. 5 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg*). Ejeren E af en landbrugsejendom indklagede fællesudvalget for vandindvinding ved Sjælsø V i anledning af, at ejendommens vandforsyning på grund af V's pumpninger var blevet mangelfuld. Ved landvæsenskommissionenkendelse blev det pålagt V at udrede erstatning til E. Udtalt af overlandvæsenskommissionen, hvortil V havde anket med påstand om frifindelse, at det fandtes bedst stemmende med synspunkterne i § 6 nr. 5 i loven om vandforsyningsanlæg, at det pålagdes V, forsåvidt V ikke måtte foretrække at drage omsorg for at levere E vandværksvand, at udføre boring på E's ejendom, hvorved der skulle skaffes det fornødne vand til husholdningsbrug samt til gårdens drift.

Af sag nr. 586 (Fællesudvalget for Vandindvinding ved Sjælsø mod direktør Egon Harrsen, Lille Hvedehavegård, Usserød) fremgik, at indstævnte den 29. oktober 1957 havde tilskrevet fællesudvalget, ... at den omstændighed, at vandspejlet i hans ejendoms brønd gennem de sidste 2-3 år var sunket så meget, at kun en brøkdæl af ejendommens vandforbrug kunne dækkes fra egen brønd, medens resten måtte hentes i Usserød by, måtte ses i forbindelse med Gentofte kommunes vandindvinding på Sjælsøegnen, hvorfor han bad oplyst, om man fandt anledning til fornøden afhjælpning.

Gentofte kommunes tekniske forvaltning svarede den 15. november 1957, at man den 4. s. m. havde foretaget pejling i ejendommens brønd og herved konstateret:

Afstand fra brønddæksel til vandspejl 15,35 m
Afstand fra brønddæksel til bund af brønd
15,75 m

Den 9. december 1948 havde man på foranledning af en klage fra den tidligere ejer af ejendommen foretaget en pejling med resultatet henholdsvis 15,30 m og 15,70 m. Da man ikke kunne se bort fra den mulighed, at de af fællesudvalget for vandindvinding ved Sjælsø foretagne oppumpninger var medvirkende årsag til den allerede på dette tidspunkt konstaterede lave vandstand i ejendommens brønd, havde man tilbudt ejeren at medvirke til vandmanglens afhjælpning ved at lade udføre en boring i brønden, hvilket tilbud pågældende imidlertid ikke gjorde brug af. Uanset at der var hengået så lang tid siden da, kunne man efter omstændighederne vedstå det dengang fremsatte tilbud og altså nu medvirke til vandmanglens afhjælpning ved at bekoste udførelsen af en 3" boring i brønden ført til kalken på betingelse af, at der for fællesudvalgets regning på ejendommen blev tinglyst erklæring om, at ejeren herved frafaldt ethvert krav på fællesudvalget som følge af de vandindvindingsforanstaltninger, som til dato var udført.

Anlæg til oppumpning og eventuel filtrering af vandet skulle bekostes af ejeren og var fællesudvalget uvedkommende....

Indstævnte indgav herefter den 21. januar 1958 klage til den i henhold til lov nr. 54 af 31. marts 1926 af indenrigsministeriet nedsatte kombinerede landvæsenskommission af 23. januar 1932 med påstand om, at fællesudvalget kendtes pligtig ... at foretage de fornødne afhjælpningsforanstaltninger uden udgift for ham og uden forpligtelse til at afgive frigørende deklARATIONER for fællesudvalget, hvorhos dette påstodes kendt pligtig at yde erstatning for vandtilførsel til ejendommen, kr. 5,00 daglig fra 1. december 1957 at regne samt at betale vandafgift til Usserød – foreløbig opgjort til kr. 27,00.

I en skrivelse af 19. marts 1958 til kommissionen udtalte fællesudvalget følgende:

Ved det afgivne tilbud havde man fundet det rimeligt at kræve tinglyst en deklARATION til frigørelse af fællesudvalgets forpligtelser, idet anlægget efter den foreslåede ændring ville kunne tåle de vandspejls-sænkninger, som fællesudvalgets pumpninger i henhold til kendelsen vil kunne forårsage.

Man kunne ikke se nogen begrundelse for at betale erstatning for vandtilførsel til ejendommen med så kort varsel, når vandmanglen kunne have været afhjulpet allerede i 1949.

Man ville ikke kunne påtage sig nogen pligt til drift og vedligeholdelse af de anlæg, som måtte blive udført til ejendommens forsyning med vand. ...

I *landvæsenskommissionens kendelse af 3. september 1958* siges det: Under den siden Sjælsøværkets idriftsættelse skete vandindvinding, herunder fra de senere kildepladser ved Mortenstrup og Ullerød, er der sket en gradvis sænkning af grundvandstanden i kalkundergrunden, der efter de af Gentofte kommunes tekniske forvaltning givne oplysninger andrager: ...

Vandspejlet i brønden er følgelig sunket ca. 1,7 m siden 1934.

Medens grundvandstanden i de dybtliggende vandførende lag, hvorfra fællesudvalgets vandindvinding foregår, oprindeligt har stået noget højere end brøndens vandspejl ved Lille Hvedehavegård, er den nu sunket til et niveau, der meget nær svarer til brøndens nuværende vandstand, der samtidig som anført er sunket ca. 1,7 m.

Det må efter alt foreliggende anses for overvejende sandsynligt, at den af fællesudvalget foretagne vandindvinding, gennem den herved opståede vandspejls-sænkning, har skadet brønden på Lille Hvedehavegård, hvis tilstrømning må antages i hvert fald delvis at være sket ved tilsivning fra de dybtliggende lag med højt vandspejl.

Fællesudvalget vil herefter være at anse som erstatningspligtig.

Det må endvidere anses for efter forholdene mest hensigtsmæssigt, at den skete skade afhjælpes ved udførelse af en 76 mm boring til de vandførende lag i kalkundergrunden, der på stedet må antages at ligge i kote ca. $\div 20$, hvorfor boreddybden af en sådan boring, udført i ejendommens brønd, må forventes at blive omkring 40 m. Endvidere vil det være nødvendigt at sænke ejendommens pumpeanlæg, for at dette kan oppumpe vandet fra en ny boring.

Omkostningerne ved nævnte arbejder kan efter oplysning fra kommissionens teknisk sagskyndige anslås til omkring 4.000 kr.

Kommissionen bestemmer herefter, under hensyntagen til det foreliggende om årsagsforholdet til skaden, til de påståede ulemper, som denne har forvoldt ved ejendommens forsyning med vand, samt til den forbedring, som udførelsen af en ny boring iøvrigt måtte anses at tilføre ejendommen, at den ejeren af Lille

Hvedehavegård tilkommende erstatning fastsættes til 4.000 kr., hvilken erstatning betales af fællesudvalget for vandindvinding ved Sjælsø.

Til nævnte erstatnings udbetaling skal fællesudvalget være berettiget til at kræve panthaveres og andre berettigedes samtykke.

Der er ved nærværende kendelses afgørelse ikke taget stilling til et eventuelt særligt erstatningskrav for ulemper, såfremt vandet i en ny boring skulle vise sig at have væsentligt større jernindhold end vandet i den eksisterende brønd, hvorfor det skal stå ejeren af Lille Hvedehavegård frit senere at indbringe et sådant spørgsmål for landvæsenskommissionen til dennes afgørelse.

Kendelsen blev af fællesudvalget indanket for overlandvæsenskommissionen med påstand om frifindelse. Indstævnte påstod erstatningen forhøjet.

Det siges i *overlandvæsenskommissionens kendelse af 12. marts 1959*:

Overlandvæsenskommissionen tiltræder det i

Overlandvæsenskommissionen for København samt Københavns m. fl. amtsråds kredse.
Kendelse af 22. maj 1959.

Vand IV. (Skade ved grundvandssænkning foranlediget af vandindvinding, jfr. § 6 nr. 5 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg). Erstatning tilkendt for udgifter til foranstaltninger til afhjælpning af skader ved kommunes vandindvinding. Erstatning kunne ikke ydes for udgifter til gødsækning og kalkning, der udgjorde forbedring af jordens tilstand uden forbindelse med afhjælpning af skader. Der måtte endvidere ske fradrag for blivende forbedringer af ejendommen forårsaget af den skete grundvandssænkning.

Af sag nr. 582 – Slangerup menighedsråd og proprietær Otto Hansen samt gårdejer Arne

kendelsen udtalte om, at fællesudvalgets vandindvinding gennem vandspejlsænkning har skadet brønden.

Overlandvæsenskommissionen finder det imidlertid mest stemmende med synspunkterne i § 6 nr. 5 i loven om vandforsyningsanlæg, at det pålægges udvalget, for så vidt det ikke måtte foretrække at drage omsorg for at levere indstævnte vandværksvand, at udføre en boring på ejendommen til de vandførende lag i kalkundergrunden. Boringen skal kunne skaffe det fornødne vand til husholdningsbrug samt til gårdens drift som sædvanligt landbrug. Anlægget skal forsynes med filter, således at jernindholdet højst bliver 0,5 mg pr. liter. Anlægget færdiggøres inden 3 måneder. Endvidere betaler udvalget inden samme frist 300 kr. til ændring af pumper, hvorimod der, også under hensyn til, at der opnås nogen forbedring, ikke iøvrigt findes anledning til at yde yderligere erstatning. I overensstemmelse hermed vil kendelsen være at ændre.

Poulsen mod Københavns kommune – fremgik, at appellanterne krævede erstatning hos kommunen i anledning af de skader, der formentes påført deres jorder ved de af kommunen foretagne pumpninger i Slangerupegnen. Appellanterne påstod endvidere kommunen tilpligtet at sørge for behørigt vandingsssted til kreaturerne, idet man i så henseende gjorde gældende, at kreaturerne ikke kunne drikke vandet fra Græse å, da dette vand var stærkt forurenset, og at dette skyldtes kommunens pumpninger, der havde bevirket, at åens vandføring var blevet mindre. Det siges i *overlandvæsenskommissionens kendelse af 22. maj 1959*: ...

Om kreaturvandingen på kirkeengen er det oplyst, at Københavns vandforsyning i henhold

til et for landvæsenskommissionen indgået forlig i 1941, jfr. tillægskendelse 10 af 4. december 1941, har etableret 2 vandingssteder, det ene ved uddybning af en eksisterende grøft fra Græse Å over det areal, som vandforsyningen har eksproprieret til anlæg af kildepladser, det andet ved anlæg af en rørledning fra åen og under ovennævnte areal til kildepladser. Rørledningen og grøften har en sådan dybde, at der altid vil stå vand i de to vandingssteder. Disse fandtes ved besigtigelsen at være så godt som helt sammenfaldne som følge af kreaturernes færdsel.

Rent bortset fra, om det skulle kunne antages, at de ankende måtte have noget retsbeskyttet krav på adgang til kreaturvanding fra det offentlige vandløb Græse Å, må overlandvæsenskommissionen efter de tilvejebragte oplysninger lægge til grund, at der ikke på noget tidspunkt har været for lidt vand til kreaturvanding; herefter, og idet det tiltrædes, at Københavns kommune intet ansvar kan have for åens forurening, vil de ankendes påstand på dette punkt ikke kunne tages til følge.

Overlandvæsenskommissionen for Haderslev m. fl. amtsråds kredse.
Kendelse af 3. juni 1959. Sag nr. 135.

Vand I. (*Dambrug, vandløbslovens § 49. Spørgsmål om, hvorvidt dambrugets opstemning var unyttig høj og til skade for andre, vandløbslovens § 40*). Antaget, at den omstændighed, at opstemningen ved et projekteret dambrug muligvis hindrede anlæg af nyt dambrug umiddelbart oven for det projekterede, ikke kunne motivere en nedsættelse af opstemningskoten.

Kendelse afsagt den 11. marts 1958 af *landvæsenskommissionen for Ribe amtsråds kredse*:

Gårdejer Johannes Fallesen har ... påanket en af landvæsensnævnet for Gørding-Malt her-

Også for overlandvæsenskommissionen erkender kommunen, at de foretagne grundvands-sænkninger har været medvirkende årsag til revnedannelsen, men har dels under hensyn til arealernes tilstand, dels under hensyn til fremkommen værdiforøgelse bestridt, at der kan tilkomme de pågældende nogen erstatning. Subsidiært har kommunen bestridt de opstillede erstatningskrav.

Om kirkeengen skal overlandvæsenskommissionen udtale:

Efter den i kendelsen nævnte landinspektør-erklæring og efter kommissionens besigtigelse vil der højst kunne ydes erstatning omfattende 3,6 ha. Kommissionen må endvidere finde, at der ikke kan gøres krav på erstatning for udgifter til gødskning og kalkning, der udgør en forbedring af jordens tilstand uden forbindelse med afhjælpning af skaderne. Overlandvæsenskommissionen finder herefter, at der pr. ha vil kunne ydes til ...

I erstatningsopgørelsen sket fradrag for blivende forbedring ved afvanding.

reder den 18. oktober 1957 afsagt kendelse vedrørende et af tømmerhandler S. Nielsen og trælasthandler Vinding Dalgas, projekteret dambrug på matr. nr. 3a Drostrup, Læborg sogn. Ved nævnte kendelse, der godkendte det projekterede dambrug, har landvæsensnævnet fastsat flodemålet på det dertil hørende stemmeverk til kote 9,80 m lokalt system, medens Fallesen påstår den afsagte kendelse ændret derhen, at flodemålet fastsættes til 9,70 m i samme system. ...

Landinspektør Jeppesen redegjorde for de undersøgelser, han havde foretaget i november måned 1957, hvorefter vandføringen da af ham

var beregnet til 800 liter pr. sekund. Han skønner, at der ved minimumsvandføringen vil ske en opstemning på 30 cm ved den nederste ende af Fallesens eng.

Gårdejer Fallesen oplyste, at han også har eng øst for åen og at dette areal vil blive afskåret fra dræning, såfremt flodemålet bliver fastsat til kote 9,80 m.

Landsretssagfører Bødker, der mødte for de indstævnte, gjorde gældende, at et flodemål i kote 9,80 m ikke vil ødelægge Fallesens eng, og at der på nuværende tidspunkt ikke vil kunne tages hensyn til ønsket om at anlægge et dambrug umiddelbart ovenfor rekvirenternes dambrug på matr. nr. 5b, hvorved han oplyser, at udløbskanalen for det dambrug, der ønskes anlagt ovenfor, omtrent vil komme til at gå i flugt med nærværende dambrugs indløbskanal. Der er ved minimumsvandføring kun plads for ét dambrug i åen på dette sted.

Landinspektør Dahl Christensen oplyste, at koten 9,80 m er den kote, der fandtes ved nævnets besigtigelse på mødedagen, og at vandspejlet som regel vil stå noget højere. Den i kendelsen fastsatte kote vil højst genere 2 skæpper land sydvest for åen og ca. 100 m² øst for åen. Opstuvningen vil knap nok få virkning op til markvejen. Når der lægges den i kendelsen nævnte drænledning, vil han mene, at appellantens arealer nærmest bliver bedre end idag...

Fuldmægtig Høyer (mødte med Fallesen) gjorde gældende, at den høje kote vil forhindre, at Fallesens arealer kan udnyttes til dambrug, hvorfor han nedlægger påstand om, at flodemålet fastsættes til kote 9,70 m.

Landsretssagfører Bødker måtte fastholde, at der ikke ved fastsættelse af flodemålskoten kunne tages hensyn til interessen i anlæg af et dambrug umiddelbart oven for det projekterede, idet der af hensyn til åens størrelse ikke

forsvarligt kan godkendes 2 dambrug, der praktisk talt vil støde op til hinanden. Han påstod derfor den indankede kendelse stadfæstet.

...

Kommissionen ... er kommet til den overbevisning, at en flodemålskote på 9,80 m ikke vil være skadelig for Johannes Fallesens eng matr. nr. 5b Drostrup, Læborg sogn, idet fladenivellementet viser, at terrænkoterne ligger væsentligt højere, og mulige mindre ulemper må antages at kunne afhjælpes ved den projekterede 20 cm drænledning. Der vil ikke her under sagen kunne tages hensyn til eventuelle ønsker om, at flodemålet bliver fastlagt i kote 9,70 m. af hensyn til interessen i at få anlagt et dambrug umiddelbart oven for det her projekterede dambrug, idet der kun vil kunne tages hensyn til de ulemper, som stemmeværket pådrager de omliggende enge efter deres hidtidige udnyttelse. Det skønnes, at Johannes Fallesen er tilstrækkeligt beskyttet ved bestemmelse om, at han, såfremt han fremsætter ønske herom, skal kunne begære sagen genoptaget ved nævnet til fastsættelse af eventuel erstatning for forringelse af afvandingsforholdene for hans enge.

Det bestemmes i den anledning, at begæring fra Johannes Fallesen om sagens genoptagelse på dette grundlag skal kunne fremsættes af ham inden 3 år efter, at dambruget er færdigmeldt, og at indehaveren af dambruget på 3a Drostrup i så fald skal stå som rekvirent af forretningen.

Som følge heraf vil den indankede kendelse være at stadfæste. ...

Kendelse afsagt den 3. juni 1959 af *overlandvæsenskommissionen for Haderslev m.fl. amtsråds kredse*:

Kendelsen er med landbrugsministeriets tiladelse af 30. juli 1958 indanket for overlandvæsenskommissionen. ...

Overlandvæsenskommissionen har den 21. maj 1959 besigtiget det ... i overensstemmelse med den indankede kendelse anlagte dambrug, det til dambruget knyttede stemmeværk og de appellanten tilhørende engarealer, matr. nr. 5b, Drostrup, Læborg sogn, og derefter forhandlet sagen med de interesserede i et møde ...

Under henvisning til, at appellanten ved den 18. oktober 1957 oprettede slutseddel havde solgt det ham tilhørende engareal, matr. nr. 5b, Drostrup, Læborg sogn, til fiskeriejer Tage Paulsen, Vejen, til anlæg af et dambrug bl.a. betinget af, at Tage Paulsen opnår tilladelse til anlæg og drift af et sådant, påstod appellanten overfor overlandvæsenskommissionen først sagen udsat, for at nævnte Paulsen kunne få lejlighed til for en landvæsensret at indbringe spørgsmålet om, hvorvidt han i medfør af vandløbslovens § 49 kunne opnå tilladelse til at anlægge et dambrug på matr. nr. 5b, Drostrup.

De appelindstævnte modsatte sig en udsættelse under henvisning til, at appellanten, såfremt han havde ønsket de 2 dambrugsprojekter behandlet samtidig og af samme vandløbsret, måtte have fremsat sin anmodning om udsættelse for denne ret.

Overlandvæsenskommissionen måtte afvise anmodningen om udsættelse allerede med den begrundelse, at begæring om anlæg af et dambrug på matr. nr. 5b, Drostrup, ikke var indbragt for en landvæsensret forinden eller sam-

tidig med begæringen om anlæg af et dambrug på matr. nr. 3a, Drostrup, og at dette sidste dambrug nu var lovligt anlagt.

Appellanten har herefter påstået den indankede kendelse ændret, således at flodemålet for det til dambruget på matr. nr. 3a, Drostrup, knyttede stemmeværk fastsættes til 9,70 D.N.N.

Til støtte herfor har han henholdt sig til vandløbslovens § 40 og hævdet, at der ved det fastsatte flodemål på 9,80 m sker en unødigt opstemning, og det hvad enten der bliver spørgsmål om at oprette et dambrug på matr. nr. 5b, Drostrup, eller der henses til en landbrugsmæssig udnyttelse af det heromhandlede areal. I sidstnævnte henseende måtte enhver opstemning være til skade for appellanten.

De appelindstævnte har påstået kendelsen stadfæstet og henholdt sig til landvæsenskommissionens begrundelse og yderligere henvist til, at muligheden for en landbrugsmæssig udnyttelse af appellantens areal nu viser sig at være blevet forbedret ved anlægget af et dambrug på matr. nr. 3a, Drostrup, og anlægget af drænledningen gennem appellantens eng. ...

Idet overlandvæsenskommissionen ikke finder, at det for overlandvæsenskommissionen anførte kan begrunde en ændring af den indankede kendelse, og idet landvæsenskommissionens begrundelse kan tiltrædes, vil den indankede kendelse være at stadfæste i henhold til dens grunde.

Overlandvæsenskommissionen for Århus m.fl. amtsråds kredse.

Kendelse af 17. august 1959. Sag nr. 2/1958.

Møller. Vand IV. (*Spørgsmål om ændringer i et lovligt bestående opstemningsanlæg, vandløbslovens § 68. Uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestem-*

melser, jfr. vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt). Til nærmere gennemførelse af de af en overlandvæsenskommission i 1925 truffede flodemålsbestemmelser vedrørende vandkraftanlægget »Klostermølle« ved Gudenåen blev der ved landvæsenskommissionens kendelse af 25. februar 1958 i medfør af vandløbslovens § 65 truffet bestemmelse om,

at et til anlægget hørende riværk og en til anlægget førende kanal med tilhørende diger ville være at undergive offentligt tilsyn ved Skanderborg amtsråd. Der blev i forbindelse hermed truffet en række detailbestemmelser vedrørende de nævnte anlæg og herunder fastlagt forskellige flodemålshøjder.

I overensstemmelse med den af møllejeeren derom nedlagte påstand ophævede overlandvæsenskommissionen de af landvæsenskommissionen trufne bestemmelser, da foranstaltningerne måtte karakteriseres som egentlige ændringer såvel i et lovligt bestående opstemningsanlæg som i brugen af dette, og da der ikke forelå behørig begæring om forandring af det bestående anlæg, hverken fra en tilsynsførende myndighed eller fra nogen i vandløbet iøvrigt interesseret, jfr. vandløbslovens § 68, stk. 1. Idet derhos riværket som sådant måtte betragtes som et uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. herved vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt, og idet fastsættelsen af disse bestemmelser fandtes at måtte ske overensstemmende med de hidtil eksisterende forhold, blev fastsættelsen af kotehøjde og dennes sikring bestemt som af møllejeeren påstået.

Af sag nr. 2/1958 fremgik, at Skanderborg amtsråd den 5. august 1955 havde tilskrevet formanden for landvæsenskommissionen for Skanderborg amtsrådsreds således:

»Da der ved flere lejligheder – senest ved vestre landsrets dom af 18. oktober f.å. i en sag vedrørende en overskridelse af flodemålsbestemmelserne for Kloster Mølle, som disse er fastsat ved overlandvæsenskommissionskendelse af 25. juni 1925 – er rejst tvivl om rigtigheden af de i 1924 foretagne opmålinger af Riværkets højde, da dette består af en kampestensdæmning, anmoder amtsrådet hermed landvæsenskommissionen om at foretage en undersøgelse af de forannævnte forhold, og, om

det måtte anses for påkrævet da at foretage de fornødne ændringer i de tidligere fastsatte bestemmelser angående opstemningen«...

Om sagens forhistorie er det bl.a. oplyst, at ... det ved konstatering af skel for nuværende kanal- og digeanlæg af domstolene er antaget, at dæmning og kanalanlæg ovenfor nuværende Klostermølle er anlagt »i hvert fald lang tid forud for de ældste matrikelkorts udfærdigelse«. Hele anlægget ... er oprindeligt anlagt af munkene i Voer kloster, og fabriksanlægget »Klostermølle«, der nu fremstiller pap- og papirmasse, er anlagt, hvor Voer-kloster forhen var beliggende. Fra Klostermølle fører en ca. 1400 l. m lang kanal med tilhørende dige på nord-siden oprindeligt anlagt af munkene op til overfaldsdæmningen kaldet Riværket, der i sin nuværende form antages at stamme fra tiden mellem 1840 og 1850, men oprindeligt som spærredæmning formentlig er anlagt i munketiden. Omkring 1872 foretoges visse mindre ændringer af kanalens forløb ved Riværket; hele kanalstrækningen blev undergivet en mindre regulering, og det nuværende træsliberi ved Klostermølle blev bygget. Samtidig foretoges en del matrikulære ændringer, hvorefter Riværket faktisk kom til at ligge på matr. nr. 7a Vissingkloster, der var i privat eje.

Efter en del stridigheder om vandstandsforhold m.m. købte den daværende ejer af Klostermølle nævnte matr. nr. 7a Vissingkloster og lod, inden han på ny solgte den, tinglyse en deklaration af følgende ordlyd på matr. nr. 7a:

1. Den vandstand i åen, som møllens stemmewærker eller naturforholdene måtte foranledige, skal gårdens ejer finde sig i, uden af møllens ejer at kunne fordrø erstatning.
2. Skulle slusen (indgangsslusen til kanalen) eller det såkaldte Riværk til visse tider ikke

kunne modtage vandet, således at dette stiger over åens eller kanalens bredder, kan gårdens ejer ikke gøre erstatningskrav gældende mod møllens ejer for sådant eller for følgerne heraf --

Efter en strid om engvandingsrettigheder afsagde Tyrsting og Vrads herreders ret den 27. januar 1897 følgende dom:

»Det maa herefter antages, at de indstævnte (Klostermølle) efter Danske Lov 5-11-1 have erhvervet Hævd paa Brugen af Vandet, saaledes som de hidtil have benyttet det, og at de saaledes er i besiddelse af en særlig Ret til Vandet mere end andre Lodsejere ved Aaen, som muligvis kunne blive krænkede ved Engvandingsanlægget«.

I 1909 installerede den daværende fabrikant et nyt turbineanlæg, der efter det under sagen oplyste var afpasset efter den ved forudgående undersøgelser disponible vandmængde, der er anført til 5,2 m³/sek.

Omkring 1923-1924 opstod på ny uoverensstemmelse med lodsejerne oven for møllen, og i 1924 afsagde en landvæsenskommission kendelse om, at der foruden visse kontrolbestemmelser skulle sættes flodemål for Klostermølle. Denne kendelse blev af ejeren af Klostermølle indanket for en overlandvæsenskommission, som ved kendelse af 25. juni 1925 bestemte, ... at den af landvæsenskommissionen fastsatte højdebestemmelse 25,315 m for Riværksdæmningen skulle opretholdes som overløbshøjde for åvandet.

Der sattes flodemål ved stemmeværket tæt neden for Riværket således: ...

Sommerflodemål (maj til september,
begge måneder medregnede) . . . . . 25.315 m
Vinterflodemål (den øvrige del af
året) . . . . . 25.515 m

hvilke flodemål skulle tydeligt betegnes ved let synlige nedrammede pæle og sikres som nærmere angivet i kendelsen.

Stemmeværksejeren var pligtig til at foretage udvidelse af stemmeværket efter amtsvandløbsvæsenets nærmere bestemmelse indtil kanalens fulde bredde og var for hele kanalløbets vedkommende undergivet amtsvandløbsvæsenets bestemmelse med hensyn til oprensning af kanalen og vedligeholdelse af dæmninger m.m. ...

Klostermølle ved fabrikant Schouboe-Madsen protesterede gentagne gange mod denne kendelses bestemmelser og nægtede at gennemføre disse, ligesom han ved adskillige lejligheder søgte at få nedsat en ny kommission til fornyet behandling af forholdene. I 1952 blev der rejst tiltale imod ham ... for overtrædelse af § 33, stk. 1, jfr. § 84 i vandløbslov nr. 63 af 28. maj 1880 eller dennes analogi som ansvarlig for, at højden af det såkaldte »Riværk« ved opstemningen af Gudenaå oven for »Kloster Mølle« ved nivellementer foretaget i december 1946 og den 6. oktober 1947 var fundet at være indtil 20 cm over den ved overlandvæsenskommissionskendelse af 25. juni 1925 fastsatte højde for Riværket.

Ved vestre landsrets dom af 18. oktober 1954 blev fabrikant Schouboe-Madsen frifundet for denne tiltale. Det siges i dommen: ...

Efter de nu landsretten forelagte oplysninger, herunder navnlig resultaterne af de i 1926 og 1954 foretagne nivellementer i forbindelse med den usikkerhed, som efter det nu oplyste må anses forbundet med den i 1924 foretagne opmåling af Riværket, findes det betænkeligt at anse det godtgjort, at Riværket siden 1932 er blevet forhøjet i et sikkert påviseligt omfang. ...

Efter denne doms afsigelse anmodede fabrikant Schouboe Madsen ved skrivelse af 30. oktober 1954 om nedsættelse af en landvæsens-

kommission; i skrivelsen fremsattes følgende påstande:

at den af overlandvæsenskommissionen afsagte kendelse ophæves, og at det derefter bestemmes, at Riværket fremtidig skal danne overfaldsdæmning for den opstemning i Gudenaen, som fører vandet ind i Klostermøllens tilledningskanal, at Riværkets overkant fastsættes til kote 25.415 Dansk Normal Nul og dets længde til de nuværende 62 m, at der ikke fastsættes yderligere bestemmelser i denne forbindelse udover, at det påhviler Klostermølle derefter at opretholde Riværket i denne højde og længde, ...

Fabrikanten anførte yderligere at det var virksomhedens hensigt, når en sådan kendelse var afsagt, at befæste Riværkets i kendelsen fastlagte overkant ved i denne at indbygge en jernskinne, som kunne danne en let kontrollabel og holdbar overfaldskant, hvorved fremtidige uoverenstemmelser kunne undgås.

Efter forhandling mellem fabrikanten og Skanderborg amtsråd, aftaltes det, at amtsrådet skulle fremsætte begæring om landvæsenskommissionens nedsættelse.

I et møde den 25. februar 1958 afsagde landvæsenskommissionen herefter på grundlag af de fremlagte dokumenter, det under sagen protokollerede og det ved besigtigelserne og de foretagne markundersøgelser konstaterede kendelse.

Det siges i kendelsen:

Inden de enkelte bestemmelser formuleres, gentages i sammendrag de af de forskellige parter under sagens behandling anførte påstande.

A. Skanderborg amtsråd har ved kommissionens nedsættelse i kommissoriet anført ... jfr. skrivelsen 5. august 1955 ...

B. Fabrikant Schouboe-Madsen, Klostermølle, har under sagens behandling gentagne

gange påstået de af ham ved kommissionens nedsættelse fremførte påstande ... jfr. skrivelsen 30. oktober 1954 ...

Han har hertil føjet, at han ikke vil kunne tiltræde, at der træffes særlige bestemmelser angående indløbsbygværk, diger og tilløbskanal, som betragtes som privat vandløb, der er underdraget kommissionens bestemmelser, og at de under sagens behandling fremsatte forslag vedrørende dimensioner, højder på Riværk m.m. ikke kan godkendes.

C. Lodsejerne oven for Riværket har primært fremsat påstand om, at den ved overlandvæsenskommissionen i 1925 ansatte højde på Riværket 25,31 m fastholdes, og at det nu højere Riværk nedbringes til denne kote, subsidiært at Riværkets overkantkote ansættes lavest muligt, hvortil er føjet, at overlandvæsenskommissionens bestemmelser i øvrigt ikke anfægtes ved nærværende sag.

Med de således fremsatte påstande som baggrund og efter gennemgang af samtlige i sagen foreliggende ældre retsafgørelser, herunder navnlig overlandvæsenskommissionskendelsen af 25. juni 1925 samt på grundlag af de foretagne undersøgelser og beregninger, herunder specielt professor Dahl's meget indgående og efter kommissionens skøn velbegrundede beregninger med tilhørende skitseforslag, finder kommissionen ikke, at den helt vil kunne opheve det i overlandvæsenskommissionskendelsen bestemte. Det tilføjes, at de faktiske forhold, der danner selve grundlaget for Klostermøllens udnyttelse af Gudenaens vandføring ikke efter kommissionens skøn er undergået sådanne forandringer siden 1925, at der vil kunne blive tale om ophævelse af alle de grundlæggende bestemmelser, herunder den i slutningen af 1925-kendelsen anførte bestemmelse, hvori det hedder: »Stemmeværksejerne er pligtig at foretage ud-

videlse af stemmeværket efter amtsvandløbsvæsenets nærmere bestemmelse indtil kanalens fulde bredde, og er for hele kanalløbets vedkommende undergivet amtsvandløbsvæsenets bestemmelse med hensyn til oprensning af kanalen og vedligeholdelse af dæmninger m. v.«

Ud herfra og med henvisning i øvrigt til §§ 64 og 65 i lov nr. 214 af 11. april 1949 – vandløbsloven fastsætter kommissionen, at fabrikant Schouboe-Madsens påstand om, at tilløbskanalen med tilhørende bygværker er et egentligt privat vandløb, ikke kan tages til følge. Det tilføjes i denne forbindelse, at andre lodsejere end ejerne og brugerne af opstemningsanlægget såvel oven for dette som langs kanalen med tilhørende dige er direkte interesseret i hele anlæggets brug og vedligeholdelsestilstand, hvorfor også, hvis man måtte karakterisere kanalen m. v. som *privat vandløb*, vandløbslovens § 65, stk. 2, hjemler ret til fastlæggelse af de nødvendige bestemmelser.

Yderligere må landvæsenkommissionen, som også anført i overlandvæsenkommissionens oftnævnte kendelse, som grundlag for nærværende afgørelse fastslå for det første, at Klostermøllens ejer har ret til så meget vand, at turbineanlæggets fulde kapacitet, så vidt de til enhver tid værende afstrømningsmængder gør det muligt, kan udnyttes, for det andet har pligt til til enhver tid at aftage vandet under sådanne former, at der ved store afstrømninger gøres mindst mulig skade på de lave arealer oven for Riværket.

Da det imidlertid i årene siden 1925 i praksis har vist sig, at visse af landvæsenkommissionen i 1924 og overlandvæsenkommissionen i 1925 truffne bestemmelser ikke har været fyldestgørende eller ikke iflg. forholdenes hele natur har kunnet overholdes, hvilket også er blevet bekræftet af de nu foretagne undersøgelser, vil

der med hjemmel i vandløbslovens § 93, stk. 1, være at fastlægge en række detailbestemmelser.

Hertil føjes, at landvæsenkommissionen skønner, at de siden overlandvæsenkommissionens kendelses afsigelse aldrig tilvejebragte detailbestemmelser angående afløbskanalen, udvidelse af stemmeværket neden for Riværket m. v., således som dette er nærmere berørt i slutningen af 1925-kendelsen, nu så vidt gør ligt bør fastlægges.

Ud fra samtlige foran anførte hovedsynspunkter og afgørelser og med hensyntagen til alle i sagen foreliggende undersøgelser og beregninger, der er baseret på en række nivelleringer, målinger af afstrømningsmængder under forskellige forhold, og som alle viser, at det ikke vil være muligt at sikre alles berettigede interesser i denne sag, medmindre der fastsættes visse bestemmelser angående opstuvningshøjder, vandføringsevne, sikring af vedligeholdelsestilstande m. v., bestemmer kommissionen i medfør af vandløbslovens § 65, at såvel Riværket som kanalen til Klostermølle med tilhørende diger (Munkekanalen) vil være at undergive offentligt tilsyn ved Skanderborg amtsråd.

Følgende detailbestemmelser fastsættes og vil være at følge af tilsynet og overholde af de pågældende lodsejere, idet det herved uden overløb over Riværket påregnes at sikre Klostermølle en vandmængde på indtil 6 m³/sek.

Alle angivne koter er regnet fra Dansk Normal Nul.

1. Umiddelbart ved Klostermølle nedsættes et flodemål i kote 25,15 m.

2. Ved indløbskanalens øvre ende, lidt neden for Riværket, bør det nuværende indløbsbygværk, som ejeren af Klostermølle har ønsket ombygget, når den tilsigtede vandmængde på 6 m³/sek. skal opnås, gives et gennemstrømningsprofil på 12 m² regnet fra kote 25,32 m,

svarende til kanalens nuværende tværprofil. Indløbsbygværket indrettes med regulerbar lukkeanordning.

3. Tilløbskanalen skal i hele sin udstrækning have et vandførende tværsnit på mindst 12 m², når vandspejlet korresponderer med de to nævnte flodemålmærker.

4. Umiddelbart neden for indløbsbygværket nedsættes et sekundært flodemål, hvis kote fastsættes til 25,32 m, og som angiver den laveste kote for vandspejlet, før lukning af indløbs-slusen må påbegyndes, og slusen må ikke lukkes så meget, at vandstanden kommer til at stå lavere end dette flodemål. Ved reparation af diger eller af selve Klostermølle-anlægget eller andre tvingende omstændigheder må der lukkes ved indløbsbygværket, når nødvendigheden heraf godkendes af amtsvandløbsvæsenet, hvorefter lukningen sker uden ansvar for Klostermølles ejer over for lodsejere oven for Riværket eller langs Gudenaens gamle løb mellem Riværket og Mossø.

5. Højden af Riværket fastsættes til kote 25,38 m, og intet punkt af Riværket må ligge over denne kote. Dette forhold må være berigtiget inden 1. juni 1958.

6. Kronekoten for diget langs indløbskanalens nordside mellem indløbsbygværket og Klostermølle fastsættes til 25,75 m umiddelbart neden for indløbsbygværket og til 25,50 m ved Klostermølle, og kronen gives et jævnt fald mellem disse punkter.

Kronebredden fastsættes til mindst 2 m og anlægget for digets udvendige skrån timer til 1,5.

Landvæsenskommissionen skal anføre følgende motiveringer for det således fastsatte ...

Kendelsen blev af a/s Pap og Træmassefabrikkerne Kloster Mølle og Vilholt indanket for *overlandvæsenskommissionen*, i hvis *kendelse af 17. august 1959* det siges:

For overlandvæsenskommissionen har appellanterne efter deres endelige påstand protesteret imod, at den af overlandvæsenskommissionen den 25. juni 1925 afsagte kendelse lægges til grund. De har derhos krævet de i den indankede kendelse under nr. 1-6 indeholdte bestemmelser ophævet, således at der i stedet alene træffes bestemmelse om, at riværkets hævdvundne højde i kote 25,415 over dansk normal nul sikres ved indbygning på appellanternes bekostning af en jernskinne i denne kote i hele riværkets længde 62 m.

Skanderborg amtsråd, der har givet møde under overlandvæsenskommissionens fornævnte møder, har ikke nedlagt nogen påstand i sagen.

De på forhandlingsmødet fremmødte lodsejere har påstået den indankede kendelse stadfæstet.

Appellanterne har til brug for overlandvæsenskommissionen indhentet et responsum fra professor, dr. jur. Knud Illum, Aarhus universitet.

Foreløbig bemærkes, at der – som det fremgår af den i den indankede kendelse nævnte Vestre Landsrets dom af 18. oktober 1954 – ikke er holdepunkter for at antage, at der i det i dommen nævnte tidsrum er sket nogen forhøjelse af riværket, og at oplysning om senere forhøjelse af dette heller ikke foreligger.

Der findes at måtte gives appellanterne medhold i det allerede for landvæsenskommissionen fremsatte og nu for overlandvæsenskommissionen gentagne anbringende om, at de bestemmelser, der dels er truffet ved fornævnte overlandvæsenskommissions kendelse af 25. juni 1925 – der efter det oplyste på væsentlige punkter ikke ses at være effektueret – dels ved den indankede kendelse om sænkning og delvis ombygning af riværket og indløbsbygværket ved kanalens øvre ende, om størrelsen af det vand-

førende tværsnit i hele kanalens længde, samt om fastsættelse af højden på diget langs kanalen, i forbindelse med bestemmelser om overholdelse af visse flodemålshøjder, inden lukning af indløbsslusen må påbegyndes, må karakteriseres som egentlige ændringer såvel i et lovligt bestående opstemningsanlæg som i brugen af dette, og det må herefter statueres, at de i den nugældende vandløbslovs § 68 givne bestemmelser burde have været bragt i anvendelse. Ved sagens pådømmelse findes der at burde bortses fra de i overlandvæsenskommissionskendelsen af 25. juni 1925 indeholdte bestemmelser. Da der derhos ikke i den for nærværende overlandvæsenskommission indbragte sag ses at have foreligget nogen behørig begæring om forandring af det bestående anlæg *hverken* fra en tilsynsførende myndighed – hvorved bemærkes, at afgørelsen af, om den i sagen omhandlede kanal skulle optages som amtsvandløb og som følge heraf kunne stå under amtsrådets tilsyn, efter det oplyste ikke er truffet på

Overlandvæsenskommissionen for Holbæk m.fl. amtsråds kredse.

Kendelse af 28. november 1959. Sag nr. 3/1958.

Hegn. Spørgsmål om fortolkningen og rækkevidden af et hegnsynsforlig anset at ligge udenfor hegnsynets, landvæsenskommissionens og overlandvæsenskommissionens kompetence, men derimod henhørende under de ordinære domstole. Sagen blev derfor afvist fra landvæsensretterne.

Den indankede kendelse er afsagt den 1. maj 1958, og landbrugsministeriet har ved skrivelse af 19. juni 1958 meddelt tilladelse til sagens indbringelse for overlandvæsenskommissionen. ...

Det er ved landvæsenskommissionens kendelse bestemt, at gårdejer Otto Larsen skal udbedre den på det under sagen omhandlede

den i vandløbslovens § 9 stk. 3 anførte måde – eller fra nogen i vandløbet iøvrigt interesseret, jfr. herved § 68 stk. 1, vil appellanternes påstand om ophævelse af de i den indankede kendelse under nr. 1-6 indeholdte bestemmelse være at tage til følge. Idet derhos riværket som sådant må betragtes som et uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. herved vandløbslovens § 65 stk. 1 sammenholdt med § 64 stk. 1 sidste pkt., og idet fastsættelse af disse bestemmelser findes at måtte ske overensstemmende med de hidtil eksisterende forhold, findes appellanternes påstand om fastsættelse af koten for riværket til 25,415 og om, at denne sikres ved, at der på appellanternes bekostning indbygges en jernskinne i hele riværkets nuværende længde 62 m, at burde tages til følge. Dette arbejde må udføres inden den 1. januar 1960.

stengærde skete skade ved at genopsætte hegnsstenene, såvidt som det er muligt på deres tidligere plads, men dog således at alle hegnsstenene nu anbringes på Marius Christoffersens ejendom op mod skellet. Gårdejer Otto Larsen er derhos ved kendelsen pålagt sagens omkostninger for landvæsenskommissionen, 325 kr.

Den afsagte kendelse er påanket af gårdejer Otto Larsen, ... Appellanten har for overlandvæsenskommissionen nedlagt påstand på sagens afvisning som allerede afgjort ved ordinær domstol. ...

Christoffersen, ... har principalt nedlagt påstand på stadfæstelse af landvæsenskommissionens kendelse, subsidiært på hjemvisning til fornyet behandling ved hegnsynet. ...

Det fremgår af de fremlagte akter og er under mødet oplyst, at skellet mellem de to ejendomme blev afsat i 1956 af landinspektør Jørgen Lampe, Kalundborg, og at der herom af Otto Larsen og Marius Christoffersen blev underskrevet en deklaration, dateret 27. september 1956. Med henblik på rejsning af hegn i skellet begærede Otto Larsen hegnsynsforretning, hvilken forretning afsluttedes med et forlig af 4. marts 1957. Efter forliget skulle parterne hver for halvdelen rejse pigtrådshegn, og Otto Larsen skulle rydde træer og buske, »som står ved Marius Christoffersens ejendom på Otto Larsens grund«.

Under rejsningen af hegnet opstod der tvist om et ca. 25 m langt stengærde, der var beliggende i eller ved skellet, og Marius Christoffersen begærede, da Otto Larsen ville rydde stengærdet for at rejse hegnet, hegnsynsforretning herom. Hegnsynet besigtigede stengærdet ved en forretning, som parterne er enige om fandt sted den 14. marts 1957. Da forlig ikke kunne opnås, tilførtes hegnsynets protokol sålydende afgørelse: » . . . Da begge parter den 4. marts 1957 under hegnsynets medvirken indgik forlig gående ud på, at der rejses lovligt hegn i skellinien, og at Otto Larsen skal rydde skellinien, går hegnsynet ud fra at forliget må respekteres, således at skellinien er fri, så hegnet kan opsættes«.

Otto Larsen tog herefter skridt til fjernelse af stengærdet, og påskelørdag (den 20. april) 1957 lod han med en gravemaskine stenene flytte ind på Marius Christoffersens grund, hvorefter hegnet blev rejst. Marius Christoffersen havde allerede ved sin sagfører ved skrivelse af 2. april 1957 protesteret mod Otto Larsens påbegyndte fjernelse af stengærdet og truet med selvtægtssag, og efter at stengærdet var fjernet, anlagde han sag mod Otto Larsen ved

retten i Kalundborg med påstand om straf for ulovlig selvtægt samt pligt til genoprettelse af stengærdet og betaling af erstatning. Ved Kalundborg rets dom af 20. september 1957 fandtes Otto Larsen, og det udtaltes i dommen, at det ikke findes tilstrækkelig bevist, at der er ryddet sten fra stengærdet på en sådan måde, at sagsøgeren har et erstatningskrav. . . .

Marius Christoffersen begærede nu under 23. oktober 1957 hegnsynsforretning med påstand om, at Otto Larsen kendes pligtig til at genopsætte stengærdet, men hegnsynet *afviste* den 13. november 1957 at behandle sagen yderligere. Denne afvisning påankede Marius Christoffersen til landvæsenskommissionen, der som nævnt ved kendelse af 1. maj 1958 pålagde Otto Larsen at genopsætte stengærdet.

Medens det af Kalundborg rets dom af 20. september 1957 efter de afgivne vidneudsagn synes at fremgå, at det omhandlede stengærde *nærmest* måtte anses for beliggende i *skellinien* og altså være et fælleshegn, kommer landvæsenskommissionen til det resultat, at den under sagen omhandlede del af stengærdet for den væsentligste dels vedkommende har været *eget* hegn, der har ligget på Marius Christoffersens grund, men at nogle af stenene i gærdet har ligget mere eller mindre på Otto Larsens grund, hvorfor der delvis har været tale om et *fælles* hegn.

Overlandvæsenskommissionen har som anført besigtiget åstedet og har derhos modtaget forklaringer af parterne, af landinspektør Jørgen Lampe, af hegnsynets formand og medlemmer og de to arbejdsmænd William Tagmose og Knud Koud, som Otto Larsen havde engageret til opsætning af det nye hegn og delvis rydning af stengærdet. Det er herunder oplyst, at gærdet indtil rydningen var helt overgroet af træer og buskads. Landinspektør Lampe, der i 1956

havde afmærket skellet, forklarede, at han mente at erindre, at stengærdet lå med blank-siden op mod skellet, men han havde ikke set gærdet, efter at den bevoksning, som gærdet var dækket af, var fjernet. Hegnsynets formand og medlemmer forklarede, at når de ikke havde taget hensyn til stengærdet ved forliget den 4. marts 1957, skyldtes dette, at gærdet var vanskelig synbart på grund af bevoksningen, og at de i øvrigt henholdt sig til Marius Christoffersens erklæring om, at gærdet lå på hans grund. Ved mødet den 14. marts 1957, da bevoksningen var fjernet, var det hegnsynets opfattelse, at stengærdet *lå i skellinien*, og hegnsynets formand gav over for overlandvæsenskommissionen udtryk for, at *ryddeliggørelse var nødvendig*, såfremt det nye hegn skulle kunne opsættes. William Tagmose og Knud Koud forklarede, at skellinien gik gennem stengærdet, og at rydning var nødvendig for at hegnet kunne opsættes.

Om selve skelliniens beliggenhed har der ikke under sagen været rejst grundet tvivl.

Det er overlandvæsenskommissionens opfattelse, at afgørelsen af, om Otto Larsen har været uberettiget til at rydde det omhandlede stengærde, og hans eventuelle forpligtelse til at genopsætte gærdet må bero på en overvejelse af, om stengærdet har været beliggende helt på Marius Christoffersens grund langs ejendommens skel som et eget hegn, og såfremt dette ikke skønnes at være tilfældet, om Otto Larsen ved rydning af stenene i gærdet er gået ud over, hvad der måtte antages forudsat ved det mellem parterne indgåede forlig af 4. marts 1957.

Efter de forklaringer, der er afgivet i sagen, og overlandvæsenskommissionens besigtigelse af forholdene på stedet finder man det tvivlsomt at stengærdet måtte betragtes som eget hegn eller blot i det væsentlige eget hegn. Snarere fin-

der man det sandsynliggjort, at gærdet i det væsentlige har ligget på begge sider af den i 1956 konstaterede skellinie. Man finder derhos, at Marius Christoffersen, der efter det under sagen oplyste ved forhandlingerne forud for forliget af 4. marts 1957 over for hegnsynet havde erklæret, at stengærdet var beliggende helt på hans grund, hvorfor hegnsynet ikke fandt anledning til at omtale gærdet i forliget, har forsømt at få gærdets beliggenhed bedømt, medens gærdet efter bevoksningens rydning endnu var i det væsentlige urørt, hvortil der formentlig havde været anledning både ved en mere nøjagtig formuleret påstand herom over for hegnsynet og eventuelt ved påanke af hegnsynets kendelse af 14. marts 1957. Det bemærkes herved, at det under den sidstnævnte hegnsynsforretning efter det i sagen oplyste måtte stå Marius Christoffersen klart, at Otto Larsen agtede at rydde stengærdet for at opsætte det nye hegn, og det er endvidere oplyst, at den væsentligste del af rydningen først fandt sted efter udløbet af ankefristen for kendelsen af 14. marts 1957.

Overlandvæsenskommissionen er på den anden side opmærksom på, at Otto Larsen, som ikke under forhandlingerne forud for forliget af 4. marts 1957 gjorde indsigelse over for Marius Christoffersens erklæring om, at stengærdet var beliggende på hans grund, heller ikke har bidraget til en ordning af sagen, og det er dertil overlandvæsenskommissionens indtryk, at Otto Larsen – uanset hvorledes forholdet skal retlig bedømmes – kunne have farede med mere lempe ved rydningen af stengærdet.

Som det er gået, må man henholde sig til de forklaringer, der er afgivet om stengærdets beliggenhed i forhold til skellinien, og disse synes som nævnt at tyde på, at gærdet må betragtes som et fælleshegn. Spørgsmålet om, hvorvidt

Otto Larsens handlemåde har været uberettiget, må efter overlandvæsenskommissionens opfattelse herefter afgøres ud fra en overvejelse af, om Otto Larsen har handlet imod forudsætningerne i forliget af 4. marts 1957. Overlandvæsenskommissionen finder herved, at det må ligge uden for hegnsynets, landvæsenskommissionens og overlandvæsenskommissionens kompetence at træffe afgørelse i et spørgsmål, der vedrører fortolkningen og rækkevidden af et forlig, men at spørgsmålet herom må afgøres af de ordinære domstole. Hegnsynets kendelse af 14. marts 1957 kan derfor for så vidt heller ikke betragtes som andet end et fortolkningsbidrag til forliget og fremtræder ej heller som andet, idet kendelsen udtaler, at forliget må respekteres og skellinien ryddes, så hegnet kan op sættes.

Med hensyn til Marius Christoffersens for landvæsenskommissionen nedlagte påstand om afgørelse af, hvorvidt Otto Larsens fjernelse af det omhandlede stengærde er lovlig i henhold til hegnsloven, bemærkes, at bestemmelsen i hegnslovens § 12, stk. 3, om, at levende hegn og stengærder i almindelighed kun bør tillades ombyttet med hegn af anden beskaffenhed, såfremt ganske særlige omstændigheder efter hegnsynets skøn taler derfor, formentlig ikke

**Overlandvæsenskommissionen for København.
samt Københavns m. fl. amtsråds kredse.**
Kendelse af 8. juni 1960.

Vand II og IV. (*Pålagt landvæsenskommission at udstede bekendtgørelse i overensstemmelse med § 11, stk. 3, i lov nr. 54 af 31. marts 1926*). Efter at en landvæsenskommission havde tilkendt en forening ret til videregående rådighed over grundvandet fra en boring på foreningens ejendom, blev kendelsen påanket af indenrigsministeriet med påstand om hjemvisning med henblik på spørgsmålet om udstedelse af be-

omfatter de tilfælde, hvor overenskomst mellem parterne er opnået om sagen, jfr. § 12, stk. 1, og det må forekomme overlandvæsenskommissionen, at hegnsynets kendelse af 13. november 1957 om afvisning af at gøre sagen til genstand for yderligere behandling har været berettiget.

Da overlandvæsenskommissionen som nævnt finder, at tvivlsspørgsmål vedrørende omfanget af forliget af 4. marts 1957 må henhøre under de ordinære domstoles kompetence, og da overlandvæsenskommissionen videre finder, at landvæsenskommissionen ikke burde have optaget sagen til behandling i realiteten, vil landvæsenskommissionens kendelse af 1. maj 1958 være at ophæve og sagens behandling ved landvæsenskommissionen og overlandvæsenskommissionen i det hele være at afvise.

Overlandvæsenskommissionen finder ikke at burde tage stilling til, om berettigelsen af Otto Larsens rydning af stengærdet er retskraftigt afgjort ved den af Kalundborg ret afsagte dom af 20. september 1957.

Med hensyn til sagens omkostninger finder overlandvæsenskommissionen, at omkostningerne ved landvæsenskommissionen, 325 kr., og omkostningerne ved overlandvæsenskommissionen vil være at fordele således, at Marius Christoffersen betaler $\frac{2}{3}$ og Otto Larsen $\frac{1}{3}$.

kendtgørelse i henhold til § 11, stk. 3, i loven om vandforsyningsanlæg af 31. marts 1926. Denne påstand tog overlandvæsenskommissionen til følge, idet det i kendelsen henstilledes til landvæsenskommissionen, at der blev givet fredningsbæltet en nærmere angivet afgrænsning, og at der blev truffet nærmere angivne bestemmelser vedrørende de derværende afledningsanlæg.

Af sag nr. 5910 fremgik, at landvæsenskommissionen for Frederiksborg amtsråd ved kendelse af 11. juli 1959 havde tilkendt »Bogbindernes

Fagforening« ret til på nærmere anførte vilkår at råde over grundvandet fra en boring på forningens ejendom matr. nr. 2 *al* og 2 *af* Munkerpugårde i et omfang på indtil 6.000 m³ årlig.

Denne kendelse blev påanket af indenrigsministeriet ... med påstand om, at sagen hjemvistes til landvæsenskommissionen med henblik på spørgsmålet om udstedelse af bekendtgørelse i henhold til § 11 stk. 3 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg.

Bogbindernes Fagforening i Munkerpugårdstod kendelsen stadfæstet.

Den 1. marts 1960 er der stiftet et selskab, andelselskabet Munkerpugårds Vandværk, der skal overtage vandværket.

Det siges i *overlandvæsenskommissionens kendelse af 8. juni 1960*:

Indenrigsministeriet har anført, at det i kendelsen er udtalt, at hverken rekvirenten eller sundhedskommissionen har fremsat begæring om udstedelse af sådan bekendtgørelse, men at såvel amtslægen som Sundhedsstyrelsen under sagens behandling har fremsat begæring derom, og at både Sundhedsstyrelsen og vedkommende embedslæge omfattes af ordet sundhedsautoriteterne i § 11 stk. 3.

Det fremgår af sagen, at Sundhedsstyrelsen i skrivelse af 26. januar 1959 til landvæsenskommissionen, fremlagt i kommissionens møde den 3. marts 1959, har fremsat begæring om, at det i medfør af lovens § 11 stk. 3 bestemmes, at der ikke inden for vandværkets opland må afledes spildevand og lignende til undergrund gennem sivebrønde m.v. På mødet den 3. marts 1959 begærede amtslægen udstedt bekendtgørelse i medfør af lovens § 11 stk. 3.

Under åstedsforsretningen er det oplyst, at vandværket forsyner parceller, beliggende sydøst for fagforeningens ejendom, med vand, og at der på det pågældende areal er opført et

sommerhus med wc med afløb til en septic-tank og derfra til en sivebrønd. Denne brønd er således beliggende, at den må antages at medføre væsentlig forurening af grundvandet i nærheden af boringen.

Overlandvæsenskommissionen er enig i det af Indenrigsministeriet anførte og skal i øvrigt henlede opmærksomheden på § 8 stk. II i Søborg-Gilleleje kommunes sundhedsvedtægt, hvorefter vandforsyningsanlæg eller vandværker, der fører drikkevand til flere ejendomme, skal være omgivet af et efter kredslægens skøn passende fredningsbælte.

Overlandvæsenskommissionen, der finder det påkrævet, at der findes et fredningsbælte, bestemmer, at landvæsenskommissionen skal udfærdige bekendtgørelse om fredningsbælte.

Da boringen ligger ret nær ved kysten, og vandrejsningen i denne ligger i kote 8,3, vil grundvandets vandspejl have ret stærk hældning mod kysten og vandet have vandring herudimod, hvorfor overlandvæsenskommissionen henstiller, at der ved bekendtgørelsen gives fredningsbæltet en eliptisk facon, således som indtegnet på en fotokopi af bilag 1, der vil blive tilsendt landvæsenskommissionen. Herved grænser elipsen mod sydvest til det på kortet viste hegn, medens den sydøst for vandværksområdet liggende landbrugsbygning kommer uden for fredningsbæltet. Området vil efter overlandvæsenskommissionens forslag få en bredde på 250 m og en længde på ca. 490 m. Der er herved, som i den indankede kendelse, regnet med et nedbørsområde på ca. 96.000 m². Overlandvæsenskommissionen henstiller endvidere, at det i kendelsen fastsættes, at der i fredningsbæltet kun må findes afledningsanlæg under forudsætning af, at anlægene opfylder de i gældende sundhedsvedtægt opstillede betingelser, er godkendt af sognerådet og sundheds-

kommissionen og kun modtager afløb af almindeligt husspildevand eller drænvand, men ikke afløb fra wc eller latrin.

Derimod har overlandvæsenskommissionen ikke fundet, at forholdene er sådan, at kommissionen, som af Sundhedsstyrelsen foreslået, kan henstille, at der overhovedet ikke må ledes spildevand og lignende til undergrunden gennem sivebrønde. Overlandvæsenskommissionen finder et sådant forbud for rigoristisk, sålænge det kun drejer sig om en sommerhusbebyggelse med meget begrænsede mængder spildevand.

Overlandvæsenskommissionen skal sluttelig henlede opmærksomheden på § 13 i kommunens sundhedsvedtægt, hvorefter sivebrønde skal være fjernede mindst 30 m fra drikkevandsbrønde, drikkevandsboringer eller andre vandindvindingsanlæg for drikkevand.

THI BESTEMMES:

Landvæsenskommissionen for Frederiksborg amtsråds-kreds bør udfærdige bekendtgørelse i overensstemmelse med § 11 stk. 3 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om fredningsbælte for den af Bogbindernes Fagforening iværksatte boring i Munkerup.

Ved en tillægskendelse af 19. juli 1960 har landvæsenskommissionen for Frederiksborg amtsråds-kreds herefter bestemt, at der vil være at

Overlandvæsenskommissionen for Haderslev m.fl. amtsråds-kredse.

Kendelse af 9. september 1960.

Vand II. (Godkendelse af kloakeringsprojekt).

Efter at en landvæsenskommission havde godkendt et af en kommune udarbejdet kloakeringsprojekt, hvorefter regn- og spildevand skulle føres til et rensesanlæg og derfra videre til et offentligt vandløb, blev sagen af indenrigsministeriet indanket for overlandvæsenskom-

udstede en bekendtgørelse af sålydende indhold: ...

I henhold til overlandvæsenskommissionskendelse af 8. juni 1960 udsteder landvæsenskommissionen herved i medfør af § 11, stk. 3 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg påbud om, at det fremtidig inden for et område med eliptisk facon med bredde på 250 m og længde ca. 490 m uden om den af »Bogbindernes Fagforening« – nu »andelsselskabet Munkerupgaards Vandværk« – iværksatte boring, således som området er indrammet med en rød linie på et på dommerkontoret i Helsingør fremlagt generalstabskort, er forbudt uden tilladelse fra en i henhold til lovens § 2 nedsat landvæsenskommission at udføre eller udvide noget vandafledningsanlæg, hvorved overfladevand, drænvand, husspildevand eller andre forurenende væsker gennem brønde eller boringer eller på nogen anden måde kan afledes til grundvandet og medføre fare for forurening af dette.

Ejere af bestående anlæg af nævnte art påbydes inden en frist på 4 uger at anmelde disse for undertegnede kommissions formand, adresse: Dommerkontoret i Helsingør, hvorefter kommissionen ved kendelse vil afgøre spørgsmålet om anlæggenes godkendelse eller uskadeliggørelse.

missionen med påstand om hjemvisning til fornyet behandling til gennemførelse af en ændret udformning af anlægget i overensstemmelse med de retningslinier, som overlandvæsenskommissionen måtte fastsætte, idet ministeriet bl. a. henviste til, at det burde undersøges, om ikke spildevandet med fordel kunne føres til en anden kommunes rensningsanlæg, der lå ca. 400 m fra området.

Overlandvæsenskommissionen stadfæstede kendelsen med visse ændringer.

Af en for overlandvæsenskommissionen for Haderslev m.fl. amter indanket sag angående kloakering af området vest for Nordborg kirke i Pøl kommune fremgik, at landvæsenskommissionen for Sønderborg amtsrådskreds på nærmere angivne betingelser havde godkendt et projekt til kloakering af området vest for Nordborg kirke i Pøl kommune. Det siges bl. a. i kendelsen: ...

Efter de oplysninger, der er forelagt kommissionen om den fremtidige befolkningsudvikling inden for Nordborg kommune og om renseanlægget i Nordborg og til Pøl sogneråds fastholdte begæring om særskilt anlæg, finder kommissionen, selv om det formentlig må antages at kloakering af et mindre område mere økonomisk kan ske ved tilslutning til anlægget i Nordborg, at Pøl sogneråds forslag om opførelse af særskilt renseanlæg kan nyde fremme.

Kommissionen finder, når henses til, at der til øjeblikkelig tilslutning kun findes ca. 60 lejligheder (28 eksisterende + Nordborg Andelsboligforenings 30) at kunne godkende, at der ikke straks opføres biologisk renseanlæg, men at opførelsen heraf udsættes på vilkår som nedenfor anført.

Derimod finder kommissionen ikke uden planens forelæggelse for byudviklingsudvalget for Als at kunne godkende, at det mekaniske renseanlæg opføres for mere end 500 personer som oprindeligt foreslået. Kommissionen har intet at erindre mod, at renseanlægget flyttes 200 meter mod vest. ...

Kommissionen kan godkende projektets tekniske forudsætninger såvel som dets tekniske udformning, herunder ledningsnettets linieføring samt faldforhold og dimensioner.

Kommissionen godkender således, at sagen i det hele fremmes overensstemmende med det

oprindeligt forelagte projekt og i etaper som foran angivet.

Denne kendelse, der var afsagt den 3. december 1959, blev af indenrigsministeriet på sundhedsmyndighedernes vegne påanket til overlandvæsenskommissionen med påstand om, at den indankede kendelse ophæves og sagen hjemvises til fornyet behandling ved landvæsenskommissionen til gennemførelse af en ændret udformning af anlægget i overensstemmelse med de retningslinier, som overlandvæsenskommissionen måtte fastsætte.

Det siges videre i *overlandvæsenskommissionens kendelse af 9. september 1960*:

Til støtte for påstanden har appellanten anført, at det er uheldigt, at spildevandet indtil videre ikke underkastes biologisk rensning, da recipienten, hvortil også føres spildevandet fra Nordborg by, om sommeren kun har en meget ringe vandføring, og at det bør undersøges, om ikke spildevandet fra det i sagen omhandlede område med fordel kan føres til Nordborg kommunes rensningsanlæg, der ligger ca. 400 m fra området, idet det på forhånd må antages, at det vil være mere økonomisk at drive få store rensningsanlæg end flere små, og idet erfaringen viser, at rensningen er mere effektiv ved de store anlæg, da de bliver passet bedre. Yderligere har appellanten anført, at det bør undersøges, hvorledes kloakeringen af området kan passes ind i de igang værende overvejelser af planer til udbygning af Nordborg og omliggende kommuner med en samlet spildevandsafledning for hele området.

Appelindstævnte har påstået den indankede kendelse stadfæstet og henvist til, at rensningens effektivitet, når det biologiske rensningsanlæg formentlig om få år gennemføres, vil blive lige så god som ved tilslutning til Nordborgs rensningsanlæg. Appelindstævnte har i denne for-

bindelse oplyst, at Andelsboligforeningen har indsendt planer til yderligere 92 lejligheder i området. Når disse er opført, skal det biologiske rensningsanlæg efter den indankede kendelse etableres.

Endvidere har appelindstævnte anført, at en tilslutning til Nordborg kommunes rensningsanlæg efter appelindstævntes opfattelse ikke ville blive en mere økonomisk løsning, og at det på nuværende tidspunkt ville betyde en meget væsentlig udgiftsforøgelse, såfremt planen skal ændres, således at kloakken tilsluttes Nordborg kommunes rensningsanlæg, idet den væsentligste del af de allerede udførte arbejder i så tilfælde må anses for spildt.

Af hensyn til bebyggelsen i området var arbejdet blevet sat i gang ret umiddelbart efter, at landvæsenskommissionen havde afsagt den indankede kendelse. Med hensyn til en samlet plan for afledning af spildevand har appelindstævnte anført, at der i bedste fald vil gå nogen tid, inden en sådan plan kan foreligge, og da der allerede i det område, sagen omhandler, er opført en del boliger, og andre er under opførelse, vil spørgsmålet om afledning af spildevandet fra området ikke kunne udsættes.

Overlandvæsenskommissionen kan tilslutte sig det ønskelige i, at der ved udarbejdelsen af planerne til kloakering af det omhandlede område var taget hensyn til en indpasning i en kommende samlet plan for spildevandsafledning fra Nordborg og omliggende kommuner. De sundhedsmæssige hensyn, som ligger til grund for sagens indbringelse for overlandvæsenskommissionen, kan imidlertid ikke, således som sagen har udviklet sig, begrunde, at der fra overlandvæsenskommissionens side påbydes en sådan samlet planløsning. Det bemærkes herved, at det ikke er godtgjort, at en tilslutning til Nordborg kommunes rensningsan-

læg ville betyde en billiggørelse af anlægget, og at rensningens effektivitet og dermed de sundhedsmæssige hensyn vil kunne sikres ved en fremskyndelse af etableringen af det biologiske rensningsanlæg og gennemførelse af fornøden kontrol med anlægget. Når dette sker, vil efter overlandvæsenskommissionens opfattelse de sundhedsmæssige hensyn i fornødent omfang være tilgodeset, men med henblik på en mulig fremtidig planløsning mener overlandvæsenskommissionen, at der bør tages forbehold om, at anlægget senere kan kræves tilsluttet et fælles anlæg for afledning af spildevand for et større område.

Den indankede kendelse kan herefter stadfæstes med de nedenfor anførte ændringer.

Med hensyn til omkostningerne ved overlandvæsenskommissionens behandling af sagen forholdes som nedenfor anført:

THI ERAGTES:

Den indankede kendelse – i det omfang den er appelleret – stadfæstes med følgende ændringer:

Pøl sogneråd vil have at opføre det biologiske rensningsanlæg, således at det kan tages i brug samtidig med, at de af Nordborg Andelsboligforening planlagte 92 lejligheder tilsluttes kloakken eller det tidspunkt forinden, på hvilket en tilslutning til anlægget af 100 lejligheder finder sted.

Pøl sogneråd drager omsorg for, at der 2 gange årligt i udløbet fra rensningsanlægget til recipienten tages vandprøver, der sendes til kredslægen til undersøgelse.

Sundhedsmyndighederne skal have adgang til efter 5 år og inden 10 år fra nærværende kendelses dato at rejse sag om anlæggets tilslutning til et samlet spildevandsafledningssystem for et større område.

**Overlandvæsenskommissionen for Haderslev
m. fl. amtsråds kredse.**

Kendelse af 28. oktober 1960

Veje II. (*Tilkendt vejret i henhold til lov nr. 143 af 13. april 1938 § 2, stk. 2*). I henhold til begæring af kirkeministeriets sønderjydske præstegårdsudvalg blev der tilkendt to arvefæstere vejret til to englodder tilhørende et sogns præsteembede, da der ikke forelå andre praktiske muligheder for at skaffe adgang til parcelterne, og idet en tidligere eksisterende adgang ikke fandtes bortfaldet ved en vilkårlig handling fra ejerens side.

Ved kendelse afsagt den 27. februar 1960 af landvæsenskommissionen for Haderslev amtsråds kredse blev der tilkendt to arvefæstere ret til færdsel af landbrugsmæssig karakter fra amtslandevej ad en 4 m bred og ca. 85 m lang vej over den gårdejer N. Linding Nielsen tilhørende ejendom til to englodder tilhørende Øster Lindet præsteembede. Denne kendelse påankede gårdejer Linding Nielsen med påstand om, at der nægtedes vejret over hans ejendom, subsidiært at vejretten over hans ejendom begrænsedes (således at vejen i øvrigt førtes over anden privat ejendom), og at de vejberettigede skulle respektere vandingsanlæg, herunder at der over vejen førtes rør til kunstig vanding, således at færdselen skete med fornøden hensyntagen hertil.

Appellanten henviste til, at der tidligere havde været adgang for de omhandlede parceller over art. nr. 46, Øster Lindet, til offentlig vej, og at denne vejadgang ved Øster Lindet menighedsråds forsømmelse var bortfaldet, hvilket efter appellants opfattelse måtte anses for en vilkårlig handling, der udelukkede appelinstævnte fra at få tildelt den omhandlede vejret i medfør af bestemmelsen i § 2, stk. 2, sidste pkt., i lov af 13. april 1938 om private vejrettigheder, hvorefter adgang til vej over fremmed ejendom

ikke kan tilkomme den ejer, som ved en vilkårlig handling har afbrudt ejendommens hidtidige forbindelse med offentlig vej.

For det tilfælde at appellants principale påstand ikke toges til følge, anførte han til støtte for sin subsidiære påstand, at der ved den ved landvæsenskommissionens kendelse fastsatte vejret var pålagt hans ejendom en unødigt tung byrde, idet adgangsvejen, hvor skellet mellem parcel 92/4 og 93/6 støder til landevejen, kunne føres ud til denne, hvorved vejens længde forkortes fra ca. 85 m til ca. 40 m.

Endvidere henviste appellanten til, at han havde købt et vandingsanlæg, og at det var nødvendigt for ham at føre rør til kunstig vanding over vejen for at få nytte af vandingsanlægget i de perioder, hvor vanding skete.

Fhv. gårdejer Emil Mygind, Kollund, og landmand Nis Eckhardt, Skibelund pr. Gabøl, der begge tidligere havde boet i Ø. Lindet, forklarede som vidner, at der i hvert tilfælde fra ca. 1890 og til omkring 1930 havde været adgang til de omhandlede parceller over art. nr. 46, Øster Lindet, selv om der ikke var nogen egentlig vej, og der ikke blev kørt samme sted hvert år.

Appelinstævnte påstod den indankede kendelse stadfæstet.

Appelinstævnte ville ikke bestride, at der tidligere havde været adgang til parcellerne over art. nr. 46, Øster Lindet, men hævdede at denne adgang ikke kunne anses for bortfaldet ved en vilkårlig handling fra ejerens side. Da parcellerne omkring 1930 var blevet bortforpagtet til landmand Jens Skau, blev adgangen over art. nr. 46 ikke brugt, og den bortfaldt efterhånden, men dette kunne ikke anses for en vilkårlig handling.

Med hensyn til den subsidiære påstand henviste appelinstævnte til, at det var usikkert,

om der kunne opnås adgang til landevejen på det omhandlede sted, og at dette i hvert tilfælde var anslået at koste 800 kr. Yderligere hævdede appelindstævnte, at der ikke burde tages hensyn til, at appellanten efter landvæsenskommissionens kendelse havde fået ret til at tage vand til kunstig vanding.

Det siges i *overlandvæsenskommissionens kendelse af 28. oktober 1960*:

Idet adgangen for de omhandlede parceller over art. nr. 46, Øster Lindet, efter overlandvæsenskommissionens opfattelse ikke er bortfaldet ved en vilkårlig handling fra ejerens side, og da der ikke foreligger andre praktiske muligheder for at skaffe adgang til parcellerne, kan appellants principale påstand ikke tages til følge.

Med hensyn til appellants subsidiære på-

**Kombineret landvæsenskommission
(Skanderborg og Vejle amtsrådskredse).
Kendelse af 12. august 1958.**

Vand I og II. (*Afledning af spildevand fra en kødfoderfabrik (destruktionsanstalt) til sognevandløb, vandløbslovens § 5, stk. 2, samt ret til benyttelse af en del af åvandet til vanding af jorder ved oppumpning og spredning ved mekanisk kraft, vandløbslovens § 48, stk. 1-3*). Efter at det i 1943 på nærmere fastsatte vilkår var godkendt, at spildevandet fra en destruktionsanstalt førtes ud i en å, som på det pågældende sted var sognevandløb, rejstes der spørgsmål om yderligere rensningsforanstaltninger. Ved en ny kendelse godkendtes det, at kondensatorspildevandet blev udledt i åen, medens gødningskogervand, vand fra fedtraffineri og vand fra ekstraktionsafdeling skulle udledes til nogle dertil af anstalten erhvervede arealer og gulvvaskevand og toiletspildevand til en pilekultur på anstaltens grund. Endvidere godkendtes det, at der til vanding af de erhvervede arealer, der agtedes forpagtet ud til en planteskole, oppumpedes en nærmere bestemt mængde af åvandet.

stand bemærkes, at overlandvæsenskommissionen ikke finder, at ulemperne for appellants ejendom ved den ved den indankede kendelse fastsatte vejadgang er af et sådant omfang, at det bør pålægges parcellernes ejere at afholde udgifterne ved en selvstændig og bekostelig adgang til landevejen. Derimod finder overlandvæsenskommissionen appellants ønske om, at der tages fornødent hensyn til hans muligheder for markvanding rimeligt begrundet...

THI ER AGTES:

Den indankede kendelse stadfæstes med følgende tilføjelse:

De vejberettigede skal respektere vandingsanlæg, derunder at der over vejen føres rør til kunstig vanding, således at færdselen sker med fornøden hensyntagen hertil.

Ved kendelse afsagt af en kombineret landvæsenskommission den 15. marts 1943 blev det godkendt, at spildevandet fra den af Vejle og Omegns Andels Svineslagteri ejede destruktionsanstalt i Løsning førtes ud i Gjesager å, som på det pågældende sted er sognevandløb, på nærmere i kendelsen anførte vilkår, og det bestemtes bl.a., at fiskeridirektoratet, såfremt dette skønnede, at der skete en væsentlig forurening af vandløbet, kunne kræve spørgsmålet om yderligere rensningsforanstaltninger indbragt for en ny landvæsenskommission.

Ved nogle af fiskeridirektoratet derefter foretagne undersøgelser af recipienten, Gjesager å, samt af renseanlægget ved destruktionsanstalten, konstateredes det, at der skete en væsentlig forurening af vandløbet som følge af udledningen af spildevandet fra anstalten, og i skrivelse af 11. september 1944 fra fiskeridirektoratet til destruktionsanstalten krævedes spørgsmålet om

yderligere rensningsforanstaltninger indbragt for en landvæsenkommission.

Under 14. december 1944 rettede Vejle og Omegns Andels Svineslagteri, Vejle, som ejer af destruktionsanstalten i Løsning derefter henvendelse til landbrugsministeriet med anmodning om nedsættelse af en kombineret landvæsenkommission til behandling af det pågældende spørgsmål, og ved skrivelse af 1. februar 1945 nedsatte landbrugsministeriet en sådan kommission ...

I medfør af lov nr. 94 af 31. marts 1931 om ferskvandsfiskeri, § 14, stk. 2, udpegedes desuden mag. scient. C. V. Otterstrøm, Dansk Biologisk Station ... til at tiltræde kommissionen og deltage i sagens behandling og påkendelse ...

Kommissionen antog civilingeniør Poul Harding, Århus, som teknisk sagkyndig.

Under sagens behandling overgik destruktionsanstalten fra nytår 1950 til andelselskabet kødfoderfabrikken »Østjyden«, som samtidig indtrådte i den løbende kommissionssag.

Den 25. juni 1946 foretog den samlede kommission en besigtigelse af forholdene ved destruktionsanstalten i Løsning og det konstateredes herunder, at den i landvæsenkommissionskendelsen af 15. marts 1943 omhandlede pileplantning ikke benyttedes til overrisling med skylle- og spildevandet. Dette førtes i stedet for ud på et anstalten tilhørende væsentligt højere beliggende areal i umiddelbar nærhed, hvortil vandet pumpes op og derefter føres videre i en åben træende. Det var oplyst, at det i almindelighed antoges, at der var et meget betydeligt lag sand under det pågældende areal. Denne foranstaltning fungerede tilsyneladende tilfredsstillende...

Sagen blev gjort til genstand for dybtgående undersøgelser og erklæringer indhentet fra en række sagkyndige.

Det siges herefter i kendelsen:

Efter alle foreliggende omstændigheder finder kommissionen da, at det af kødfoderfabrikken »Østjyden« under sagens behandling fremsatte forslag om at udlede kondensatorspildevandet i Gjesager å, gødningskogervand, vand fra fedt- raffineri og vand fra ekstraktionsafdeling til de dertil erhvervede arealer og gulvvaskevand og toiletspildevand til pilekulturen på fabrikkens grund bør nyde fremme som foreslået, og kommissionen træffer i den anledning følgende bestemmelser:

Det bestående graderværk skal forsynes med si- og prelplader.

Der skal træffes fyldestgørende foranstaltninger, så pilekulturen på fabrikkens grund sikres mod at rotter graver huller, hvorigenennem vandet kan trænge direkte ud i åen.

Det tillades kødfoderfabrikken forsøgsvis at foretage udledningen af gødningskogervandet uden forudgående bundfældning, men hvis der måtte vise sig ulemper herved, skal den af stadsingeniør Bollerup på de leverede tegninger 3 og 4 af oktober 1948 foreslåede ombygning af det eksisterende bassin til fedtudskilning til også at omfatte bundfældning foretages, og opholdstiden for afløbsmængden skal herved være mindst 1½ time. Den aftappede bundfældede slam kan udledes til det pilebeplantede areal ved foranstaltninger, der medfører en ensartet fordeling, og dette areal skal i så fald inddæmmedes således, at slammen under ingen omstændigheder kan nå ud i åen, og arealet skal til enhver tid vedlige- og opretholdes af fabrikken.

Gødningskogeren skal forsynes med en termograf, der gør det muligt at kontrollere, om den nødvendige kogetid og -temperatur er overholdt.

De arealer, hvorpå gødningskogerafløbet udledes, må ikke anvendes til dyrkning af planter, der anvendes til føde for mennesker eller dyr.

Hvis det i en nødsituation måtte vise sig nødvendigt helt eller delvist at aflede gødningskoger afløbet til Gjesager å, efter at vandet dog først har passeret det pilebeplantede areal, skal der omgående gives meddelelse til fiskeriministeriet om udledningens påbegyndelse og ophør, hvilket ikke medfører bortfald af erstatningsansvar for eventuel skade.

Med hensyn til den af anstalten ønskede tilladelse til benyttelse af vandet i Gjesager å til vanding af fabrikkens arealer finder kommissionen, at der kan tillægges fabrikkens ret til at oppumpe en vandmængde svarende til højst $\frac{1}{7}$,

Landvæsenkommissionen for Præstø amtsrådskreds.

Kendelse af 8. oktober 1958.

Vand IV. (*Vandindvinding til brug for vanding af landbrug*). I medfør af § 1, stk. 2, i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg tilkendtes der ejeren af en landejendom tilladelse til for et tidsrum af 10 år ved boring på ejendommen at indvinde 80.000 m³ vand årlig til brug for vanding af afgrøder.

Af kendelse afsagt den 8. oktober 1958 af *landvæsenkommissionen for Præstø amtsrådskreds* fremgik, at godsejer Chr. Selchau-Hansen, Alslevgaard, over for landvæsenkommissionen påstod sig tilkendt ret til at indvinde 90.000 m³ vand årlig, som han agtede at anvende til vanding af 100 ha fortrinsvis græs, luzerne, spindhør og sukkerroefrø. Der regnedes med vanding i ca. 100 døgn fordelt i månederne maj-august med vanding ca. 20 timer pr. døgn med en vandmængde på ca. 45 m³/time. Hele ejendommens tilliggende udgjorde ca. 220 ha. En brøvboring viste, at der for 6 omliggende ejendomme vedkommende var så store sænkninger af brøndenets vandspejl, at det måtte forudses, at pumpning på Alslevgaard ville ødelægge disse ejendomme

af den til enhver tid forekommende vandføring i åen, dog således at vanddybden i åen aldrig falder under 12 cm, idet denne ret, jfr. vandløbsloven af 11. april 1949, § 48, stk. 3, efter forløbet af 10 år fra denne kendelses afsigelse på begæring skal optages til fornyet prøvelse ved vandløbsretten.

De med de foreslåede anlæg forbundne anlægs-, drifts- og vedligeholdelsesomkostninger afholdes af kødfoderfabrikken »Østjyden«.

Fiskeriministeriet bemyndiges til på fabrikkens bekostning at føre tilsyn med Gjesager å vedrørende forurening fra kødfoderfabrikken...

vandforsyning. Efter at der med en række ejere af omliggende ejendomme var truffet forligsmæssige ordninger, blev sagen optaget til kendelse.

Det siges bl. a. i kendelsen:

Den ansøgte vandmængde, 90.000 m³ årlig, til vanding af ca. 100 ha, svarer til en regnmængde på 90 mm.

De af staten afholdte forsøg med vanding på St. Jyndeved i Jylland gennem 6 år har på lettere jorder krævet en vanding svarende til 81 mm regn.

Da den ønskede vandmængde må antages at være til rådighed inden for et areal, der er mindre end ejendommens tilliggende, finder kommissionen at kunne imødekomme Alslevgårds påstand om vandindvindingsret, men finder, at indvindingsretten under hensyn til den ringe erfaring, der endnu er med hensyn til vanding under forskellige forhold, kun kan ansættes til indtil 80.000 m³ årlig med ret til at sænke vandspejlet i boringen til 8,5 m under terræn.

Vandindvindingsretten begrænses til kun at gælde for en periode på 10 år regnet fra kendelsens dato.

Indvindingsretten gives under forudsætning af, at vandet ikke benyttes til drikkevand.

Alslevgård bliver for den tilkendte vandindvindingsret erstatningspligtig efter reglen i lovens § 6, pkt. 5, over for alle ved denne kendelses afsigelse eksisterende vandindvindingsrettigheder, der falder ind under lovens § 1, stk. 1, eller som ved kendelse tidligere er tildelt eller fastsat i medfør af §§ 2, 6 og 7.

Da eventuelle skader hidrørende fra den her tilkendte vandindvinding først efterhånden kan ventes at fremkomme, fastsætter kommissionen herved i medfør af § 6, pkt. 5, stk. 2, en frist på 8 år fra denne kendelses afsigelse, inden for hvilken frist eventuelle skadelidende senest må indbringe deres krav for kommissionen.

Det pålægges rekvirenten hvert års april og juli måned at indmåle boringens vandspejl samt at føre bog over disse målinger og over de op-pumpede vandmængder.

Landvæsenskommissionen for Vejle amtsrådsreds.

Kendelse af 4. december 1959. Anke.

Vand I. (Godkendelse af dambrug imod protest fra flere nedenfor liggende, vandløbslovens § 49, stk. 1, jfr. § 46). Et landvæsensnævn havde trods protest fra nedenfor liggende dambrug godkendt anlæggelsen af et nyt dambrug i en afstand af 860 meter fra det nærmeste af de protesterende nedenfor liggende dambrug. Landvæsenskommissionen, hvortil sagen ind-ankedes af de nedenfor liggende dambrug, godkendte projektet, dog med begrænsning af dambrugets rådighed over den til enhver tid forekommende vandføring.¹

1. Jfr. hæfte I (1950-51) side 20 ff. Om retsbeskyttelse mod indgreb i vandtilstrømningen kan henvises til artikler af Fr. Vinding Kruse, Knud Illum, Fl. Tolstrup og H. Andrup i Ugeskrift for Retsvæsen 1952 B s. 68 og 145, 1957 B s. 219, 1958 B

Ligeledes pålægges det rekvirenten at føre sådan kontrol med de ved vandingen opnåede resultater på afgrøderne, at de ved eventuelt andragende om forlængelse af vandindvindingsretten til sin tid kan danne grundlag for kommissionens bedømmelse af sådant andragende.

Selv om det i denne sag drejer sig om et privat anlæg, finder kommissionen det efter omstændighederne ikke fornødent at kræve stillet sikkerhed i medfør af lovens § 6, pkt. 6.

Oplandet for heromhandlede vandindvindingsanlæg er af kommissionens teknisk sagkyndige, så godt det på det foreliggende grundlag lader sig gøre, indtegnet med rød linie på et generalstabskort.

Omkostningerne ved sagens behandling for kommissionen – herunder honorar til den teknisk sagkyndige – betales af godsejer Selchau-Hansen efter senere opgørelse fra kommissionens formand.

Ved kendelse af 7. februar 1958 har landvæsensnævnet for retskreds 45a Kolding købstad m. v. for rekvirenterne, gårdejer Aage Nørgaard og Ejner Møller Rasmussen, Thorsted, på visse vilkår godkendt et af landinspektør Dahl Christensen, Varde, udarbejdet projekt til et dambrug på matr. nr. 2 m og 1 k, af Øster Thorsted by og Egtved sogn....

Nævnets kendelse indeholder ingen beskrivelse af dambruget, men udtaler desangående, at dette anlægges overensstemmende med de fremlagte planer. ...

Der gives i nævnskendelsen visse retningslinier for dambrugets anvendelse af vandløbets vandmængder, men det præciseres ikke, i hvilken udstrækning dambruget har ret til at ud-

s. 21, Ferskvandsfiskeribladet 1957 nr. 10 og Juristen 1958 s. 105.

nytte disse, idet den halvdel af bækkens vand, som i henhold til bestemmelserne i kendelsen altid skal tilledes nedenfor liggende dambrug, vil kunne tilledes disse såvel direkte som efter at have passeret dambruget.

For ejerne af de nærmest nedenfor liggende tre dambrug, fiskeriejerne Sloth Nielsen, Carl Hansen og Ørberg, protesterede landsretssagfører Bjerre, Kolding, under nævnforhandlingerne imod, at dambruget godkendtes.

Da protesten ikke toges til følge, har landsretssagfører Bjerre på de tre fiskerijeres vegne under 28. februar 1958 ... indanket sagen for landvæsenskommissionen for Vejle amtsråds-kreds og derunder påstået nævnets kendelse ændret derhen, at tilladelse til anlæg af dambruget nægtes rekvirenterne.

Landsretssagføreren begrunder sin påstand med, at anlæg af et dambrug i kort afstand oven for de eksisterende må antages at virke i høj grad skadelig for disse og bidrage til at nedsætte produktionskapaciteten væsentligt. ... Det anføres endvidere, at nævnskendelsens bestemmelser angående vandets udnyttelse ikke yder de nedenfor liggende dambrug nogen virkelig beskyttelse. ...

På et af landvæsenskommissionen ... den 18. september 1958 afholdt møde fremlagdes ... til belysning i almindelighed af et ovenfor liggende dambrugs skadelige indvirkning på et nedenfor liggende forskellige på landsretssagføreren foranledning afgivne udtalelser, ... Det var oplyst, at afstanden imellem det projekterede dambrugs østligste punkt og det af de tre appellanternes dambrug, der er nærmest, nemlig fiskeriejer Th. Sloth Niensens, er 860 m målt langs vandløbet.

Det projekterede dambrug har en længde på 270 m langs åen, og afstanden fra dette dambrug og til L.Knuksens ovenfor liggende dam-

brug er 600 m således at afstanden mellem sidstnævnte dambrug og Sloth Niensens dambrug i alt er 1730 m. Det projekterede dambrug halverer altså stort set denne afstand.

Under sagens forhandling nedlagde landsretssagfører Bjerre for appellanten Sloth Nielsen, der er ejer af matr. nr. 3 g af Tågelund by, som er beliggende på bækkens modsatte side umiddelbart over for det projekterede dambrug og det på samme bækside, men længere nede liggende matr. nr. 3 e, subsidiært påstand om ret til halvdelen af bækkens vandføring. Påstanden bestredes af landinspektør Dahl Christensen, som gjorde gældende, at Sloth Niensens ret alene kunne medføre ret til vanding i henhold til vandløbsloven.

Det fremgik i øvrigt af den af den dambrugs-kyndige medhjælper, gårdejer Karlskov Jensen, på mødet afgivne vidneforklaring, at Sloth Niensens formål med erhvervelse af de omtalte arealer udelukkende må antages at have været at sikre sig imod anlæg af et dambrug her til skade for sit bestående dambrug. ...

Landvæsenskommissionen må efter det i sagen fremførte nære den formening, at appellanternes påstand om, at et ovenfor liggende dambrug kan indeholde en fare for et nedenfor liggende med hensyn til sygdomssmitte og vandforringelse, ikke vil kunne frakendes sandsynlighed, men kommissionen finder på den anden side i det i sagen fremførte ikke nogen mulighed for nærmere at præcisere en grænse for en sådan skadevirkning. Da afstanden - 860 m - mellem det projekterede dambrug og det nærmest nedenfor liggende dambrug, der tilhører appellanten Sloth Nielsen heller ikke efter forholdene her i landet i almindelighed kan betegnes som usædvanlig kort, finder kommissionen ikke i det fremførte tilstrækkelig motivering for under

hensyn til smittefare og vandføringelse i almindelighed at nægte dambruget fremme.

Derimod må kommissionen, vandløbenes beskedne vandføringer taget i betragtning, anse de gener, der kan fremkomme for det nedenfor liggende dambrug, når et ovenfor liggende tilbageholder vandet for at genopfyldte tømte damme, for at være af konkret karakter. At også nævnet har været opmærksom på dette forhold kan afledes af de i nævnskendelsen givne forskrifter vedrørende fyldning af damme, som dog ikke kan anses for at være helt tilstrækkelige til sikring af de nedenfor liggende dambrug mod store

Landvæsenskommissionen for Ålborg amtsrådskreds.

Kendelse af 26. januar 1960. Sag nr. 23/1959. Anke.

Hegn. (*Spørgsmål om fordeling af udgifter til fælleshegn, hegnslovens § 8*). En grundejer E 1 ikke fundet pligtig at deltage i udgiften til det af en tilstødende grundejer E 2 imellem de to ejendomme rejste hegn, da E 1 først havde erhvervet sin grund, efter at hegnet var rejst.

Ved en den 29. september 1959 af hegnsynet for Ålborg købstad afsagt kendelse blev bl.a. bestemt, at firmaet Ålborg Træ- og Finérhandel v/E. Kauffeldt-Nielsen skulle deltage med halvdelen af udgifterne ved rejsning af et fælleshegn mellem firmaets ejendom og den firmaet Harald Jensen & Søn tilhørende ejendom, og anparten var fastsat til 1101,62 kr.

Denne kendelse har Ålborg Træ- og Finérhandel ved skrivelse af 26. oktober 1959 indanket for landvæsenskommissionen for Ålborg amtsrådskreds....

For kommissionen har appellanten nedlagt påstand på fritagelse for at deltage i udgifterne ved rejsning af hegnet, idet det ikke drejer sig

svingninger i vandføringen, medmindre damstørrelsen maksimalbegrænses, og opstemning af vandet i afløbskanalen forbydes.

Under hensyn hertil og til den af appellanten Sloth Nielsen der er bredejer over for dambruget, nedlagte protest, mener landvæsenskommissionen ikke, der bør tillægges dambruget rådighed over mere end halvdelen af den ved dambrugets hovedstemmeværk i Taagelund Bæk til enhver tid forekommende vandføring....

Projektet vil herefter kunne godkendes ud fra følgende beskrivelse: ...

om et nyt hegn, men et hegn, der var rejst, forinden appellanten erhvervede grunden.

De indstævnte har påstået den indankede kendelse stadfæstet og til støtte herfor gjort gældende, at appellanten har udøvet en ejers rådighed over grunden, forinden hegnet blev rejst og derfor må være pligtig til at deltage i udgiften herved.

Under sagens behandling for kommissionen er oplyst følgende:

Ved et den 12. april 1957 tinglyst skøde fra Ålborg kommune købte de indstævnte parcellen, matr. nr. 5 *tp* Ålborg købstads markjorder, og skødet tinglystes servitutstiftende blandt andet med hensyn til følgende bestemmelse:

»... Grunden hegnes med maskinfletværk i 1,8-2,5 meters højde, opsat på jernsøjler eller betonstøtter. Andet hegn må kun opsættes med byrådets særlige tilladelse.

Hegnspligt er Ålborg kommune uvedkommende...«

Ved et den 26. august 1958 tinglyst skøde fra Ålborg kommune købte appellanten parcellerne matr. nr. 5 *uy* og 5 *va* Ålborg købstads mark-

jorder, der mod øst grænser til de indstævntes ejendom. Dette skøde tinglystes servitutstiftende med hensyn til tilsvarende bestemmelser.

Det er oplyst, at arbejdet ved rejsning af det i sagen omhandlede hegn blev påbegyndt den 19. november 1956 og var tilendebragt den 4. maj 1957.

Til sagens oplysning er der afgivet forklaring af parterne.

Tømmerhandler Harald Jensen, der er medindehaver af det indstævnte firma, har bl.a. forklaret, at appellanten under en samtale, der fandt sted før hegnets rejsning, gav ham den opfattelse, at han havde købt den tilstødende grund, og appellanten havde på det tidspunkt rådet over grunden ved at foretage opfyldning.

Appellanten har bl.a. forklaret, at han omkring 1955 eller 1956 af kommunaldirektør Hans Nielsen mundtligt havde fået forkøbsret til grunden, når et lejemål om nogle kolonihaver

var udløbet, og omkring nytår 1958 kørte han noget fyld ud på grunden efter en af stadsarkitektens kontor meddelt tilladelse. Det er rigtigt, at han før hegnets rejsning har haft en telefonsamtale med tømmerhandler Harald Jensen, der spurgte, om han ville være med til at rejse hegnet, men appellanten svarede, at han ikke ville være med hertil. Appellantens ejerforhold blev ikke omtalt.

Således som sagen foreligger oplyst, kan det ikke statueres, at appellanten har været ejer af grunden, da hegnet blev rejst, og idet der under disse omstændigheder ikke findes hjemmel til i lov om hegn at pålægge appellanten at deltage i udgiften ved rejsning af hegnet, vil appellants påstand være at tage til følge, hvorved bemærkes, at det skal have sit forblivende med hensyn til hegnsynskendelsens bestemmelser om vedligeholdelsen. ...

Landvæsenskommissionen for Ribe amtsrådskreds.

Kendelse af 2. april 1960. Ankesag nr. 284.

Vand I. (*Indsigelse fra dambrugsejer mod oppumpning af vand fra en bæk til vanding, jfr. vandløbslovens § 48, jfr. § 46*). Ejeren af et dambrug protesterede imod, at der ved landvæsensnævnskendelse var tilkendt en landmand ret til at oppumpe vand fra Lintrup bæk, idet han gjorde gældende, at dette ville nødvendiggøre indskrænkning af dambrugets driftsform. Protesten blev taget til følge, dog med dissens, der ville tillade oppumpning i begrænset omfang.

Ved skrivelse af ... har I/S Sekjær Dambrug ... appelleret en af landvæsensnævnet for Gørding-Malt herreder d. 12. august 1959 afsagt kendelse om ret til vandoppumpning fra Lintrup bæk for gdr. Hans Olesen Nielsen, Lintrup. ...

Appellanterne nedlagde påstand om, at til-

ladelsen til oppumpning af vand til vandingsformål helt blev nægtet, idet oppumpningen vil betyde en væsentlig gene for det i foråret 1956 efter nævnskendelse oprettede dambrug, — hvis indretning og størrelse (32 damme) er baseret på den fulde udnyttelse af vandet fra Lintrup bæk, — hvorfor dambruget, for så vidt nævnskendelsen om oppumpningen ikke blev ophævet, måtte indskrænke sin driftsform. Det oplystes, at Lintrup bæk leverer 10/18 af det vand der anvendes i dambruget, idet vandet fra Lintrup bæk anvendes 2 gange, ligesom det oplystes, at Lintrup bæk, ikke har tilløb af betydning, fra det sted, hvor appelindstævnte agter at oppumpe til dambruget.

Appelindstævnte påstod kendelsen stadfæstet, da det ville blive væsentligt dyrere at pumpe fra en boring end fra bækken, ligesom det frem-

førtes, at der efter hans formening var tilstrækkeligt vand, idet »Falck« i sommeren 1959 i et par timer havde oppumpet ca. 30 m³/time fra bækken, uden at dette gav nogen væsentlig formindskelse af vandføringen i bækken. ...

Et flertal af kommissionens medlemmer udtaler, at den skønner, at en vandoppumpning fra Lintrup bæk vil påtvinge Sekjær dambrug indskrænkninger i driften, når vandføringen i bækken er mindst, hvorved er taget i betragtning, at vandføringen i forvejen må anses for at være forholdsvis ringe til drift af det i 1956 godkendte dambrug.

Under henvisning til den forholdsvis nemme adgang, der er på Vestkysten til at skaffe vand ved oppumpning fra borerer uden skade for

Landvæsenskommissionen for Skanderborg amtsrådsreds.

Kendelse af 2. juli 1960. Sag nr. 19/1959.

Vand I. (Udgifter ved ekstraordinær oprensning af offentligt vandløb kunne ikke afholdes af amtet, jfr. vandløbslovens § 35). I henhold til en ældre landvæsenskommissionskendelse foretoges oprensning og vedligeholdelse af et åløb af amtet, således at udgifterne hvert år pålignedes lodsejerne i henhold til partsfordelingsliste. I en årrække havde amtet ikke rørt ved åløbets skrænter, idet græsbevoksningen holdt disse på plads, men efter at en interessant havde forlangt skrænterne bragt i overensstemmelse med kendelsens mål, foretog man en ekstraordinær afgravning og oprensning til et beløb af 5.900 kr., der herefter pålignedes lodsejerne. Påstand fra disse om, at dette arbejde burde anses som nyregulering og betales af amtet, eller at amtet i medfør af vandløbslovens § 35 burde afholde udgiften, blev ikke taget til følge.

Ved skrivelse af 14. september 1959 til landvæsenskommissionens formand ... har ... klaget over, at Skanderborg amts vandinspektorat i 1958 har foretaget en nyregulering af Ring-

andres interesser, stemmer disse medlemmer for at nægte at give den ansøgte tilladelse til oppumpning af vand fra Lintrup bæk, og for at ophæve landvæsensnævnets kendelse af 12. august 1959.

Et mindretal af kommissionen stemmer for at stadfæste nævnets kendelse; dog med den indskrænkning, at oppumpningen begrænses til at angå 20 m³ i timen og 8 timer i døgnet, og således, at der tillægges Sekjær dambrug ret til at forlange oppumpningen standset i et tidsrum af indtil 3 døgn i tiden mellem 15. juni og 15. august.

Der vil være at afgive kendelse efter flertallets indstilling.

kloster å på strækningen mellem Hede Mølle og Teglum bæk uden landvæsenskommissionens medvirken eller tiltrædelse fra samtlige lodsejere. ...

Sagens nærmeste forhistorie er efter det oplyste følgende:

Den 19. juni 1959 skrev landsretssagfører C. V. Rise, Skanderborg, til Skanderborg amt på nogle lodsejeres vegne og klagede over, at oprensningen og vedligeholdelsen af Ringkloster å, der i h. t. landvæsenskommissionens kendelse afsagt i 1932 i forbindelse med sænkning af vandspejlet i Skanderborg sø foretages af amtet, men betales af lodsejerne ifølge en ved kendelsen fastsat partsfordelingsliste, i 1958 er pålignet og afkrævet lodsejerne med 5.900 kr. udover de sædvanlige årlige udgifter på ca. 1.000 kr., fordi amtsvandinspektoratet har foretaget en ekstraordinær afgravning og oprensning. Skrivelsen fortsætter:

»Om årsagen til denne ekstraordinære foranstaltning blev det oplyst på amtsvejrvesnets

kontor, at kanalens skrænter bestod af ler, som havde tendens til at skride ud, hvorfor man i de forløbne ca. 30 år ikke havde rørt ved skrænterne, idet græsbevoksningen, som den var, holdt disse på plads. Uanset at skrænterne ikke holdt de nøjagtige mål, som var fastsat ved kendelsen, havde man undladt regulering heraf, fordi man vidste, at skrænterne ville skride sammen, hvis man skrællede bevoksningen af, og fordi oprensningen uanset skrænternes tilstand var fuldt ud effektiv. Engang i 1958 havde én af interessenterne forlangt skrænterne bragt i overensstemmelse med kendelsens mål, og til trods for, at man var klar over, at dette ville medføre udskridning i fremtiden, foretog man et stort afskrælnings- og oprensningsarbejde til en bekostning af 5.900 kr. og pålignede interessenterne dette beløb efter den gældende skala, uden overhovedet at underrette de andre interessenter, før amtsstueskattebilletten blev fremsendt i juni i år.

Mine mandanter mener, at den udgravning og bekostning, der er anvendt, ligger langt uden for normal vedligeholdelse og ikke er foretaget med tilstrækkeligt grundlag i den foreliggende kendelse, idet et sådant arbejde efter deres opfattelse, for at kunne pålignes interessenterne, måtte forelægges en ny landvæsenskommission og fordeles gennem en helt anden skala. Man betvivler stærkt, at landvæsenskommissionen overhovedet ville være gået med til en sådan foranstaltning, da den ingen nytte er til, og kun medfører store fremtidige vedligeholdelsesudgifter.

Den eneste begrundelse, man kunne få for foretagelsen af arbejdet var, at det var nødvendigt for at bringe kanalens skrænter i overensstemmelse med målene i kendelsen af 1932, idet amtsvevjvæsenet mente, når blot én af interessenterne forlangte det, at være pligtig til at gennemføre disse mål.

Hvis dette ræsonnement er rigtigt, må der hos amtsvevjvæsenet være et ansvar for, at målene i de forløbne 30 år ikke er overholdt, således at det var mere rimeligt, at amtsvevjvæsenet så selv afholdt udgifterne ved at bringe den mangelfulde vedligeholdelse i orden.

Det bemærkes, at amtsvevjvæsenet hvert år har besigtiget vedligeholdelsesarbejderne og erklæret disse for at være i overensstemmelse med kendelsen«.

Landsretssagfører Rise henstiller til slut i skrivelsen, at amtet stiller opkrævningen af de 5.900 kr. i bero, og at man, dersom amtet ikke selv vil afholde beløbet, foranlediger og bekoster sagen forelagt en landvæsenskommission.

Ifølge fremlagt udskrift af amtsrådets forhandlingsprotokol forhandlede sagen den 25. august 1959. Det anføres i protokollen bl.a.

»Til sagen er det af Skanderborg amts vandinspektorat oplyst, at arbejdet er iværksat efter henvendelse fra lodsejere, men at denne henvendelse i og for sig er unødvendig, da vandvæsenet i henhold til vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949 på egen hånd ville have kunnet foranstalte arbejdet iværksat, jfr. lovens § 35 sammenholdt med § 36, stk. 2, og § 26, stk. 2. Den tilstand, hvori vandløbet har henligget siden landvæsenskommissionens kendelse, og indtil 1958 er fuldt forsvarlig ... hvilket også er tilfældet med åløbet, således som den nu henligger efter den ekstraordinære oprensning, hvorfor der absolut ikke er foretaget foranstaltninger, som ikke har hjemmel i den afsagte kendelse, langt mindre strider imod denne, ligesom amtsvandvæsenet ikke har været i tvivl om berettigelsen til at godkende såvel de årligt udførte oprensninger, som den ekstraordinære i 1958 udførte.« ...

Amtsrådet vedtog at afvise klagen og at hen-

vide lodsejerne til selv at indbringe sagen for en landvæsenskommission....

Kommissionen afholdt sit første møde den 22. oktober 1959 ... På mødet drøftedes den indbragte klage ...

Landsretssagfører Rise gjorde gældende, at der ved foranstaltningen i 1958 foreligger en nyregulering, der bør betales af amtet. Subsidiært bør dette bære en væsentlig del af omkostningerne i medfør af vandløbslovens § 35. Sagen er anlagt for kommissionen i medfør af vandløbslovens § 36, stk. 2, sammenholdt med § 26. Han har nedlagt påstand i overensstemmelse med ovenstående.

Amtsvandinspektør Abild Andersen har bestridt, at der kan være tale om nyregulering, da man ikke er gået ud over, hvad kendelsen af 1932 bestemte om vandløbets fremtidige dimensioner. Man har aldrig fra amtsvandinspektora-tets side udtalt, at vandløbet var i kendelsesmæssig stand, idet man har sørget for, at dybde og bundbredde var i overensstemmelse med kendelsen, mens man m. h. t. bredden i øvrigt har set mere på, at skråningerne var stabile, end på om bredden blev overholdt. Tidligere klager har kun drejet sig om oprensningen, idet alene sommervandstanden interesserede, men efter afvandingen ved Kjærsholm er der opstået interesse for vintervandstanden. Han har påstået amtsvandvæsenet frifundet under anførende af, at amtsvandvæsenet ikke har overskredet sine beføjelser efter kendelsen af 1932.

Gårdejer Poul Poulsen har oplyst, at han foranledigede den klage til amtsvandvæsenet, der har bevirket afgravningen af kanalen, fordi det var næsten umuligt for dyr, mennesker og maskiner at færdes i engene. De blev oversvømmet, da et dige, som var bygget under landvindings-sagen, blev gennembrudt ved en stor afstrømning. Når man i sin tid vedtog at lade amtsvand-

væsenet oprense på lodsejernes regning skete det i tillid til, at man derved havde den største garanti, men han har siden mange gange klaget over oprensningen og er hver gang blevet afvist. Han mener, der foreligger en forsømmelse fra amtsvandvæsenets side, og tilslutter sig derfor den fremsatte klage....

Kommissionen bemærker:

Til støtte for påstanden om, at amtet skal betale de omstridte 5.900 kr., har lodsejerne påberåbt sig vandløbslovens § 35, men den eneste hjemmel i denne bestemmelse til at pålægge en amtskommune andel i vedligeholdelsen er stk. 5, der imidlertid alene omhandler tilfælde, hvor vedligeholdelsesbyrden er forøget på grund af afvandingsarbejder eller på grund af tilsanding el. lign. I nærværende tilfælde har amtsvandvæsenet, uden at nogen tidligere har protesteret derimod, indskrænket den årlige vedligeholdelse, således at den blev mindre omfattende og mindre kostbar, end den ville have været, dersom den i kendelsen af 1932 påbudte oprensning var gennemført. Først da forholdene er forandrede efter afvandings-sagen ved Kjærsholm, og gennemførelse af vedligeholdelsesbestemmelserne af hensyn til vandløbets vandføringsevne fuldt ud bliver påkrævet, har amtsvandinspektora-tet sat vandløbet i kendelsesmæssig stand, men heri ligger ikke en nyregulering af vandløbene, og lodsejerne, der fra 1932 og til 1958 har nydt godt af de lavere vedligeholdelsesomkostninger, kan ikke fritages for nu at betale, hvad det koster at etablere den regulativmæssige tilstand. Det bemærkes i denne forbindelse, at amtsrådet har lovet at indgå på en afdragsmæssig afvikling af bidraget med de lodsejere, der måtte ønske det. I henhold til det foran anførte vil amtsvandinspektora-tet være at frifinde for det fremsatte krav.

Landvæsenskommissionen for Ribe

amtsrådskreds.

Kendelse af 8. oktober 1960 i sag nr. 382.
Anke.

Hegn. Ejeren E af en sommerhusgrund krævede, at ejeren af nabogrunden, der ligeledes benyttedes til sommerhusbebyggelse, skulle deltage i udgifter til fælleshegn bestående af et raftehegn i 1,80 m højde væsentlig med det formål at dække udsigten til et på naboejendommen opført redskabsskur. Ved landvæsenskommissionens kendelse blev E's krav om hegn vel taget til følge, dog at hegnet alene skulle bestå af fyrrepæle med 3 rækker glat tråd.

Ved skrivelse modtaget den 24. juni 1960 har landsretssagfører Ruth Borgschmidt, Esbjerg, for fru Otto R. Pedersen, Vejlegade 4, København, indanket en af hegnsynet for Alslev-Hostrup den 15. juni 1960 afsagt hegnsynskendelse for landvæsenskommissionen. . . .

Efter at sagens parter og brugeren af den Ludvig Roued tilhørende grund, tømrer E. Kristensen, Varde, var indvarslet, har kommissionen den 26. september 1960 besigtiget forholdene på stedet . . .

Det fremgår af besigtigelsen, at appellanten fru Otto Pedersen ejer grunden matr. nr. 1ag Hostrup by, hvorpå hun har opført et sommerhus af træ. Grunden, der ligger øst for denne, ejes af gårdejer Ludvig Roued, men er lejet ud til tømrer E. Kristensen, Varde, for et år ad gangen, og tømrer Kristensen har på denne grund opført et sommerhus på pæle og i forlængelse af dette et redskabsskur, der er opklodset på sveller og anbragt således, at redskabsskuret kun ligger fjernet ca. 1,20 m fra skellinien mod appellants grund.

Skellet mellem ejendommene kunne påvises. Der fandtes ikke for tiden noget hegn, men rester af gamle hegnspæle. Appellanten havde

på sin side af skellet plantet nogle grantræer, der så ud til at være ca. 5 år gamle, og som på den største del af strækningen ikke var mere end knæhøje.

Appellanten, der er ked af udsigten til enden af redskabsskuret, har forsøgt at få tømrer Kristensen tilpligtet at rykke dette længere bort fra skellet under henvisning til brandpolitilovens bestemmelser om afstand mellem træhuse, men har ikke kunnet opnå noget resultat ad denne vej, idet tømrer Kristensen gør gældende, at skuret kun er beregnet til redskabsskur og ikke til beboelse. Der findes efter det oplyste ikke nogen bygningsvedtægt for kommunen.

Appellantens advokat gør gældende, at hendes mandant må være berettiget til at kræve et hegn af en højde på 1,80 m mellem de 2 ejendomme for nogenlunde at dække udsigten mod det opførte høje redskabsskur på nabogrunden og har nedlagt påstand om, at appellandstævnte kendes pligtig til at deltage i udgifterne ved et raftehegn i denne højde. Der er indhentet erklæring fra en tømrer, hvorefter et raftehegn i denne højde på egebjælker vil koste ca. 48 kr. pr. løbende meter.

Efter at det er oplyst, at tømrer Kristensen kun har lejet Roueds grund i en dybde af ca. 25 m målt fra vejen i syd, har appellants advokat indskrænket sin begæring om raftehegn til at angå det stykke på ca. 25 m målt fra syd, som Kristensen har lejet.

Det er til støtte for påstanden anført, at det vil være antageligt godt 5-8 år, inden de på appellants egen grund plantede grantræer har nået en sådan højde, at de kan siges at udgøre et passende hegn mellem de 2 grunde.

Gårdejer Roued bestrider, at han kan have nogen pligt til at deltage i udgiften til andet end opsætning af et almindeligt landbrugshegn, hvilket han tidligere har tilbudt.

Kommissionen finder, at appellanten, efter at grunden ved siden af er blevet lejet ud til sommerhusbebyggelse, må have krav på, at der opføres et hegn mellem ejendommene, idet den nuværende bevoksning på appellantens egen grund ikke tilstrækkeligt markerer grænsen mellem ejendommene. Kommissionen finder dog ikke, at appellantens ønske om at dække mod bebyggelsen på nabogrunden kan begrunde kravet om et så kostbart hegn, som der

Landvæsenskommissionen for Ribe amtsrådsreds.

Kendelse af 12. oktober 1960 i sag nr. 395. Anke.

Veje II. (Sogneråds beslutning om nedlæggelse af privat vej i henhold til vejbestyrelseslov nr. 95 af 29. marts 1957 § 15). Sogneråds beslutning om i henhold til reglerne i vejbestyrelseslovens § 15 at nedlægge en nærmere angivet strækning af en privat vej i Bramminge by, for at arealet kunne inddrages til bebyggelse, stadfæstedes af landvæsenskommissionen imod protest fra forskellige lodsejeres side.

I henhold til reglerne i vejbestyrelseslov nr. 95 af 29. marts 1957 § 15 har Bramminge kommune efter forhandling med de vejberettigede lodsejere den 9. juli 1960 ved kendelse bestemt, at den almene vej over matr. nr. 13m, 13n, 13l og 13y Tømmerby, Bramminge sogn, tilhørende jernstøber J. Chr. Lauridsen og forløbende fra Kirkegade mod sydøst til Vibevej nedlægges, forsåvidt angår strækningen fra bageste fortovslinie langs Kirkegade til bageste fortovslinie langs Vibevejs nordvestlige side.

Efter at sognerådets beslutning var bekendtgjort for lodsejerne på den i loven foreskrevne måde, har landsretssagfører H. Andrup, Esbjerg, som repræsenterer 6 lodsejere, indanket sagen for en landvæsenskommission. . . .

under sagen for hegnsynet og landvæsenskommissionen er fremsat krav om.

Kommissionen bestemmer herefter, at der bør være et hegn mellem appellantens grund og gårdejer L. Roueds grund øst for. Dette hegn bør bestå af fyrrepæle anbragt i skellet 1 meter over terræn og i en indbyrdes afstand af 4 meter og forsynet med 3 rækker glat tråd fra syd og til grænsen mod nord.

Sagens omkostninger pålagt appellanten.

Kommissionen har besigtiget forholdene på stedet den 3. oktober 1960 og har afholdt forhandlingsmøde med klagerne og Bramminge sogneråd samme dag.

Det oplystes, at jernstøberiet har været anlagt siden 1917, og at det har grund ud til en privat vej syd for fabrikken, hvor der for tiden går en 10 meter bred vej, kaldet vej nr. 11. Jernstøberiet ejer tillige de 2 syd for vejen liggende grunde matr. nr. 13l og 13y og ønsker nu vejen nedlagt, således at det 10 meter brede vejareal kan inddrages til en bygning, idet en udvidelse af fabrikken er stærkt påkrævet. Det er meningen, at de 2 grunde, som fabrikken ejer på den anden side af vejen, skal bruges som oplagsplads.

Da grænsen for kommunens dispositionsplan derved ændres, har sognerådet ansøgt boligministeriet om tilladelse til at ændre dispositionsplanen forsåvidt angår de 10 meter, som bygningerne agtes placeret på.

Boligministeriet har i skrivelse af 13. januar 1960 meddelt den ønskede dispensation fra dispositionsplanen for Bramminge by, idet det i skrivelsen udtales: »Forsåvidt ejerne af ejendommen matr. nr. 13i, 13o og 13aa Tømmerby by, Bramminge sogn, har protesteret imod den omhandlede ændring af dispositionsplanen

skal man udtale, at ændringen efter boligministeriets opfattelse ikke vil medføre sådanne ulemper for benyttelsen af de nævnte ejendomme, der står i rimeligt forhold til den der ved opnåede forbedring af udnyttelsesmulighederne for karreen mellem Kirkegade og Vibevej.«

På mødet gjorde sognerådet rede for, at det ikke er meningen, at man vil tillade yderligere bebyggelse udover på den 10 meter brede jordstrimmel, hvor vejen nu har gået, og at jernstøberiet er villig til at indhegne grundene syd for støberiet, således at grundene ikke skæmmer det bagved liggende villakvarter, der består af åben og lav bebyggelse. Yderligere bebyggelse vil ikke blive tilladt.

Landsretssagfører Andrup gjorde gældende, at hans klienter, der ejer grundene betegnet som 13aa, 13ab, 13z, 13u, 13ø, 11k, 11as, 11aq og 11at, protesterer mod vejens nedlæggelse af færdsmæssige hensyn, og at fru Ravn, der ejer matr. nr. 11at og 11k, protesterer imod udvidelsen, idet hendes hus nu ligger ud til den åbne vej, men vil komme til at ligge ud for en fabriksbygning, såfremt den ønskede udvidelse af bygningerne på vejens bekostning bliver tilladt.

Det gøres endvidere gældende, at udvidelsen også af byplanmæssige hensyn er uønsket, idet man må forudse, at der kan blive tale om yderligere dispensationer fra dispositionsplanen, hvilket vil bringe villakvarteret i fare.

Kommissionen har forgæves forsøgt forlig mellem parterne. Man har drøftet spørgsmålet om flytning af vejen, således at den lægges 10 meter sydligere end nu, men sognerådet har indvendt, at Kirkegade skal optages som offentlig vej i nær fremtid, og at der vil blive krævet oversigtsareal, såfremt en offentlig vej skal føres igennem fra Kirkegade til Vibevej.

Jernstøber Lauridsen har forpligtet sig til at plante læbælte på de 3 sider af matr. nr. 13l og 13y, dog således, at der nærmest ved de bygninger, der opføres på vejarealet, skal være en 6 meter bred indkørsel enten med en port eller låge, idet han er nødt til at holde oplagspladsen beskyttet.

Til det fremkomne skal kommissionen bemærke, at den ikke mener sig kompetent til at kritisere den dispensation fra dispositionsplanen, som sognerådet har opnået hos boligministeriet, og heller ikke finder, at der påføres beboerne i nærheden større ulemper af betydning, end de i forvejen har fra det eksisterende jernstøberi, der har ligget der allerede fra 1917.

Kommissionen mener især at burde lægge vægt på, om der ved den nye plan berøves beboerne en vejret, som de har et rimeligt krav på at beholde.

Samtlige beboere har adgang til de nu anlagte veje uden nødvendigvis at skulle færdes ad den gamle vej, og det skønnes, at der højst kan blive tale om en længere vej på knap 100 meter, såfremt beboerne ønsker at komme fra deres huse og til det nordlige bykvarter omkring kirken, medens de til byens centrum vil have lettere adgang ad Vibevej og Falkevej.

Kommissionen finder herefter, at sognerådets beslutning er stemmende med de regler, der er fastsat i vejbestyrelseslovens § 15, og at den tillige stemmer med ret og rimelighed, hvorfor sognerådets kendelse om vejens nedlæggelse vil være at stadfæste.

Det pålægges jernstøberiets indehaver inden 1 år efter, at de nye bygninger på vejarealet er opført, at lade plante og vedligeholde et 3 meter bredt læbælte på de 3 sider af matr. nr. 13l og 13y, som vender ud mod Kirkegade, villagrundene bagved og mod Vibevej, dog

med ret til en 6 meter indkørsel mod Kirkegade.

Omkostningerne ved denne landvæsenskommissions medvirken vil inden 15 dage efter op-

Landvæsenskommissionen for Ålborg amtsråds-kreds.

Kendelse af 15. november 1960. Ankesager nr. 28/1960 og 29/1960.

Vand I. (Indsigelse imod oppumpning til kunstvanding i strid med dambrug, vandløbslovens § 48, jfr. § 46.) Ejere af ørreddambrug, der havde erhvervet ret til opstemning af åvand, protesterede imod, at der ved landvæsensnævns-kendelse var tillagt to landmænd, hvis ejendomme var beliggende højere end dambrugene, ret til oppumpning af et nærmere bestemt kvantum vand til kunstvanding. Da iværksættelsen af de ønskede vandingsanlæg ikke i nævneværdig grad ville skade dambrugsejernes interesser, blev nævnskendelserne stadfæstet, dog med visse begrænsninger i henseende til tidspunkterne for oppumpningen.

Ved en af landvæsensnævnet for Nibe købstad m.v. den 15. juni 1960 afsagt kendelse blev der på nærmere angivne vilkår givet gårdejer Poul Kristensen, Skivum, som ejer af matr. nr. 15 b m.fl. Skivum by og sogn, ret til årligt at oppumpe 7.000 m³ vand fra sognevandløbet Sønderup å til brug for kunstvanding.

Ved en af samme landvæsensnævn den 23. juni 1960 afsagt kendelse blev der på nærmere angivne vilkår givet gårdejer Frode Pedersen, Astrup, som ejer af matr. nr. 2 a Astrupgaard, Giver sogn, ret til årligt at oppumpe 10.000 m³ vand fra samme vandløb til brug for kunstvanding.

Disse kendelser er ved skrivelser af 11. juli 1960 indanket for landvæsenskommissionen for så vidt angår kendelsen af 15. juni 1960 af I/S Højris Mølle og for så vidt angår kendelsen

gørelse fra kommissionens formand være at udrede af de appellerende lodsejere repræsenteret ved landsretssagfører H. Andrup, Esbjerg.

af 23. juni 1960 af samme og A/S Rebstrup Fiskeri.

I medfør af § 44, stk. 1, i lov om landvæsensretter behandles ankesagerne under én sag...

I ankeskrivelserne har højesteretssagfører Adam Jacobi på appellanternes vegne i begge sager nedlagt følgende påstand:

principal: at den afsagte kendelse ophæves,

subsidiært: at den ved kendelsen hjemlede oppumpningsret indskrænkes til at omfatte et mindre kvantum vand.

Det udtales i ankeskrivelsen i sag nr. 28/1960 bl.a. følgende:

»... Til støtte for den nævnte påstand skal jeg oplyse, at appellanterne, der driver ørreddambrug ved Højris Mølle, beliggende ved Sønderup å, til brug for denne virksomhed har erhvervet ret til at opstemme et nærmere bestemt kvantum vand fra Sønderup å...

Til støtte for min subsidiære påstand skal oplyses, at en udnyttelse af den ved kendelsen hjemlede oppumpningsret kan medføre afgørende skader på fiskebestanden i Højris Mølle fiskeri, specielt fordi landvæsensnævnet senere ved en den 23. juni 1960 afsagt kendelse har tildelt gårdejer Frode Pedersen, Astrup, hvis ejendom, ligesom den gårdejer Kristensen til hørende ejendom, er beliggende højere end dambruget, en ret til årlig oppumpning af 10.000 m³ vand.

Hvad enten kommissionen måtte træffe bestemmelse om indskrænkning i den ved kendelserne hjemlede oppumpningsret eller ej, skal

jeg henstille, at kommissionen bestemmer, at de pågældende pumpeanlæg afskæres fra at fungere samtidigt samt, at deres anvendelse indskrænkes til bestemte tider af døgnet . . .«

Det udtales i ankeskrivelsen i sag nr. 29/1960 bl.a. følgende:

» . . Til støtte for den nævnte påstand skal jeg oplyse, at appellanterne, der driver ørredambrug ved henholdsvis Rebstrup og Højris Mølle, beliggende ved Sønderup å, til brug for denne virksomhed har erhvervet ret til at opstemme et nærmere bestemt kvantum vand fra Sønderup å.

For A/S Rebstrup Fiskeris vedkommende henviser jeg til vedlagte kendelse, afsagt af den af Ålborg stiftamt under 12. januar 1942 nedsatte landvæsenskommission, hvorved der tilkendtes fiskeriejer Abildgaard, Binderup, ret til at stemme vand i Sønderup å til et flodemål svarende til 19 cm fra overkanten af betonmuren ved stemmeværket (16,95 m over dansk normal nul).

For Højris Mølle er jeg ikke for øjeblikket i besiddelse af tilsvarende dokumentation for opstemningsrettens omfang. Det er imidlertid for mig oplyst, at opstemningsretten for Højris Mølle, der er den ældste vandmølle i Himmerland med opstemningsret, er hjemlet på anden måde end ved landvæsenskommissionskendelse. Såfremt der forefindes nærmere dokumentation for opstemningsrettens omfang, vil jeg tillade mig senere at fremsende denne.

Det er min opfattelse, at den indankede landvæsensnævnskendelse på afgørende måde er i strid med de appellanterne tilkommende rettigheder, idet en udnyttelse af den ved kendelsen hjemlede ret vil medføre en afgørende forringelse af de henholdsvis Rebstrup og Højris Mølle tilkommende vandmasser, som vil være af væsentlig betydning for de nævnte fiskeriers

fremtidige brugbarhed og beståen, jfr. § 48, stk. 1, jfr. § 46, stk. 4 i lov nr. 214 af 11. april 1949.

Såfremt kommissionen ikke finder grundlag for den af mig fremsatte påstand, henstiller jeg, at landvæsenskommissionen efter en nøje undersøgelse af oppumpningsrettens skadelige virkninger for de nævnte dambrug træffer bestemmelse om, at oppumpningsretten indskrænkes til at omfatte et så ringe kvantum vand, at en udnyttelse af retten ikke vil hindre de nedenfor liggende dambrugs opstemningsret.

Jeg skal specielt pege på, at en udnyttelse af oppumpningsretten i perioden 15. maj til 15. august – indtil 200 m³ pr. døgn – efter min opfattelse vil indebære den allerstørste risiko for fiskebestanden i de 2 dambrug . . .«

For kommissionen har hver af de indstævnte påstået den indankede kendelse stadfæstet, idet de dog har erklæret sig indforstået med, at der træffes bestemmelse om, at der kun må pumpes skiftevis hveranden dag.

Under forhandlingerne udtalte appellanterne, at de ikke vil have noget imod, at de indstævnte oppumper de ved nævnskendelserne tilladte vandmængder under forudsætning af, at der kun pumpes fra søndag kl. 12 til mandag kl. 24, og under samme forudsætning vil man være indforstået med, at pumpekapaciteten sættes til 40 m³/time.

De indstævnte kunne ikke indgå på disse vilkår.

Amtsvandinspektør Bundgaard har i skrivelse af 9. august 1960 bl.a. udtalt:

»I anledning af . . . skal man oplyse følgende om nedbørsområder og afstrømningsforhold ved nævnte vandløb.

	Nedbørsområder	
	ved Astrup	ved Højris Mølle
km ²	74	106
Normalafstrømning		
l/s pr. km ²	9	9
Minimumsafstrømning		
anslået l/s km ²	3	3
Vandmængder l/s		
1. Ved normalvandføring. . .	666	954
2. - minimumsvandføring	222	318

Ved en nævnforretning er der tildelt gårdejer Poul Kristensen, Skivum, ret til at oppumpe 7000 m³ vand om året fra Sønderup å, hvilket berører dambruget ved Højris mølle således:

Vandoppumpningen, der højst må andrage 30 m³ pr. time, der svarer til ca. 8 l/s, udgør ca. 0,9 % af normalafstrømningen og ca. 2,5 % af minimumsafstrømningen, og da der kun må pumpes ca. 8 timer i døgnet, skal disse procenter reduceres med $\frac{1}{3}$ for at kunne sættes i relation til døgnafstrømningen.

250 m³ vand pr. døgn svarer til vandforbruget i $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{2}$ fiskedam af normalstørrelse.

Ved en anden nævnforretning er der endvidere tildelt gårdejer Frode Pedersen, Astrup, ret til at oppumpe 10.000 m³ vand årligt fra Sønderup å, hvilket berører A/S Rebstrup dambrug således:

Vandoppumpningen, der højst må udgøre 200 m³ pr. døgn, udgør her ca. 0,4 % af døgnafstrømningen ved normal vandføring og ca.

1 % af døgnafstrømningen ved minimumsvandføring.

200 m³ pr. døgn svarer til ca. $\frac{1}{3}$ af døgnforbruget i en fiskedam af normalstørrelse.

Medens en oppumpning hos gdr. Poul Kristensen ikke influerer på A/S Rebstrup dambrug, vil en oppumpning fra begge andragere samtidig påvirke Højris dambrug således:

Sammenlagt andrager det ønskede forbrug 50 m³ pr. time, hvilket svarer til ca. 14 l/s. Denne vandmængde udgør ca. 1,5 % af normalafstrømningen og 4,5 % af minimumsafstrømningen i Sønderup å. Disse procenter må dog reduceres med $\frac{1}{3}$ for at sættes i relation til døgnforbruget.

Totalforbruget, 400 m³ pr. døgn, (50 m³ à 8 timer) svarer til forbruget i $\frac{3}{4}$ -1 fiskedam af normalstørrelse.«

Uanset om appellanterne har en særlig adkomst til udnyttelse af vandet fra Sønderup å, må det være kommissionens opfattelse, at iværksættelse af de ønskede vandingsanlæg ikke i nævneværdig grad vil skade appellanternes interesser, og de af landvæsensnævnet afsagte kendelser findes derfor at burde stadfæstes, idet der dog af hensyn til appellanternes økonomiske interesser fastsættes følgende bestemmelser:

Oppumpning bør så vidt mulig for begge de indstævntes vedkommende finde sted om mandagen og iøvrigt således, at gårdejer Poul Kristensen pumper på dage med lige datoer, og gårdejer Frode Pedersen på dage med ulige datoer, og oppumpningstiden fastsættes til tidsrummet fra 15. april til 15. august.

Landvæsenskommissionen for Maribo amtsrådskreds.

Kendelse af 6. december 1960. L. S. 31/1960.

Diger. Kystforhold. (Vedligeholdelse af digearbejder i henhold til lov nr. 69 af 23. maj 1873 om digearbejder på Lolland og Falster. Land-

væsenskommissionen anset sig for beføjet til at afgive en betænkning i stedet for at træffe en egentlig retsafgørelse, jfr. landvæsensretslovens § 1). Ifølge det Falsterske digelag D's vedtægter omfattede D ikke blot det egentlige dige, men også en såkaldt »Lerklint«, der går op til

den sydlige spids af Falster. Dette indebar pligt for D til at vedligeholde de udfor Lerklinten anlagte hølfer, hvis bevarelse i det hele var uden betydning for selve diget. Efter pålæg af ministeriet for offentlige arbejder forelagde D for en landvæsenskommission spørgsmålet om, hvorvidt hølferne burde bevares, og i bekræftende fald, hvem der skulle deltage i udgifterne dertil. Landvæsenskommissionen udtalte (uden bindende virkning), at hølferne burde bevares, og at udgifterne hertil burde afholdes af statskassen og de interesserede lodsejere på Lerklinten, medens D alene burde vedligeholde et nærmere begrænset antal af hølferne.

Efter stormfloden den 13. november 1872, hvorved mange mennesker omkom og store skader på ejendomme langs Falsters sydøstkyst og på Lolland skete, opstod der planer om med statens støtte at gennemføre effektive digeanlæg, ligesom der i øvrigt gennem storstilede indsamlinger til de skadelidte ydedes disse stor hjælp og støtte.

Ved lov nr. 69 af 23. maj 1873 om digearbejder på Lolland og Falster bemyndigedes i § 1 regeringen til at påbyde anlæg af et dige mellem Elkenøre og Gedser på Falsters østkyst af indtil 12 fods højde over daglig vandstand (foruden et tilsvarende dige på Lolland). Det bestemtes derhos i § 2, at en af indenrigsministeren nedsat digekommission »endeligen« skulle bestemme, hvilke ejendomme der skulle deltage i anlægsomkostningerne og i hvilket forhold (efter at statens og amtskommunens bidrag forlods var trukket fra). Yderligere bestemtes det i loven, at bekostningen ved den årlige vedligeholdelse af »de fuldførte anlæg« skulle afholdes af de samme ejendomme, som havde deltaget i anlægsudgifterne og i samme forhold.

Til at lede udførelsen af anlægene og den senere vedligeholdelse skulle efter lovens § 3 amtsrådet udvælge en bestyrelse og fastsætte reglerne for dennes virksomhed. Meningsulig-

heder mellem bestyrelse og den anordnede tekniske kontrol skulle afgøres af indenrigsministeriet.

Digebestyrelsen blev udpeget af amtsrådet og påbegyndte sit arbejde den 28. august 1873. Vedtægterne er godkendt af amtsrådet den 29. august 1877 og senest påny den 18. maj 1924. Digelaget havde i mellemtiden fået selvstyre.

Forud for lovens gennemførelse havde civilingeniør Hannemann – formentlig på interesserede lodsejeres vegne – til indenrigsministeriet indbragt et projekt til digets anlæg. Efter dette projekt, der med enkelte rettelser med hensyn til linieføring og digehøjde må antages at være bragt til udførelse, skulle den lerklint, som diget støttede sig til mod syd, afgraves over en strækning af 2600 alen med anlæg 4 og beklædes med glacis til + 7 fod, hvilket ville koste ca. 38.000 rdl. Under arbejdets gang opstod 10. februar 1874 en ny storm, som medførte betydelige skader på arbejdet, og digebestyrelsen måtte ansøge om nye tilskud fra staten. I denne ansøgning ansloges udgiften ved Lerklinten til 20.000 rdl., idet man opgav reguleringen og beklædningen af Lerklinten og i stedet ville bygge hølfer eller fangarme, ialt 52. Digearbejdet blev fuldendt i september 1875, og indenrigsministeriet approberede afleveringen den 1. april 1877. Af den ialt approberede anlægssum 518.000 kr. var ca. 40.000 kr. i behold, og dette beløb blev hensat til en fond under digelagets bestyrelse »til Lerklintens bevarelse«. Ved den formelige afleveringsforretning den 26. marts 1877 henstillede digebestyrelsen, at staten overtog Lerklinten, men dette blev afslået, idet det fastholdtes, at klinten og hølferne måtte indgå under anlæget, ligesom resolution angående vilkårene herfor stilledes i udsigt.

I digelagets vedtægt hedder det i § 1 »Digelaget omfatter: a) det egentlige dige – b) den

så kaldte »Lerklint« fra station nr. 559 til den sydlige spids af Falster«. I § 2 »Det falsterske digelag omfatter alle de ejendomme på Falster, der i henhold til loven om digearbejder ... er pligtige til at deltage i udgifterne ved anlæget og vedligeholdelsen«.

Det må antages, at digelagets citerede bestemmelse er affattet på grundlag af vedtagelser i digekommissionen og digebestyrelse.

Digelagets bestyrelse har ved mange lejligheder søgt at befri sig for pligten til at vedligeholde de udfor Lerklinten anlagte 52 hølfer, men alle forsøg på at få det ovennævnte punkt b. fjernet fra digelagets vedtægt er stedse blevet afslået af ministeriet.

I et andragende fra digelaget til ministeriet for offentlige arbejder af 20. august 1907, der blev anbefalet af 8 rigsdagsmænd samt af godsejer Fr. Tesdorpf, Ourupgård, blev det anført, at det skyldtes en fejl, at de udfor Lerklinten anlagte hølfer var inddraget under digelagets forpligtelser, og forklarer den dels ved, at det ovennævnte beløb af 40.000 kr. var tilovers af anlægskapitalen og dels ved, at digelagets første formand gehejmekonferensråd, godsejer Edv. Tesdorpf, der døde i 1889, var ejer af hovedparterne af de på klinten beliggende høje jorder og allerede havde anlagt nogle hølfer før digelovens vedtagelse og således var stærkt interesseret i hølfernes bevarelse, (en motivering som godsejer F. Tesdorpf dog tog afstand fra). I andragendet oplystes endvidere, at vedligeholdelsen af hølferne havde kostet ca. 8.100 kr. pr. år i årene 1899-1905. Ministeriet afslog imidlertid begæringen om at lade hølferne udgå af digelagets område, men i stedet bestemtes det i 1912 ved overenskomst, dels at digeskatten skulle sættes op til 14 øre pr. enhed, og dels at staten i tilskud ydede restbeløbet af vedligeholdelsesudgifterne. I 1930 ændredes overens-

komsten derhen, at staten ydede 570 kr. pr. øre, der opkræves i digeskat, dog højst 8.000 kr. årligt. Denne ordning medførte faktisk, at digelaget fik alle udgifter til hølfernes vedligeholdelse dækket af staten og ses at have virket tilfredsstillende i en lang årrække.

Ved skrivelse af 7. oktober 1958 rettede digelagets bestyrelse påny en henvendelse til amtsrådet om, at det ovennævnte stk. i § 1 b i vedtægten ændredes til, at alene hølferne nr. 46-52 ud for ejendommen Ludvigsgave og hølferne nr. 53-70 fordelt over strækningen langs diget fra Ludvigsgave til Ulslev skulle omfattes af digeanlægene og således vedligeholdes af digelaget. Anledningen til andragendet var, at der i december 1957 var sket betydelige skader på hølfer og Lerklinten. Efter bestyrelsens skøn regnedes med en udgift på 75.000 kr. til udbedring af stormskaderne, men vandbygningsvæsenet – som fører tilsyn med vedligeholdelsesarbejderne – anslog de påkrævede arbejder ved hølferne 1-45 (samt hølfe 1-15 på sydvestspidsen af Gedserodde, hvis vedligeholdelse ligeledes faktisk er overtaget af digelaget) til 250.000 kr.

I en meget udførlig redegørelse har digelagets bestyrelse motiveret andragendet. Maribo amtsråd har forelagt sagen for Ministeriet for offentlige Arbejder, der ved skrivelse af 13. december 1959 har meddelt, at man er enig i, at der er anledning til, at spørgsmålet om fremtidige vedligeholdelser af de ud for Lerklinten beliggende hølfer tages op til fornyet overvejelse, men at der, forinden der foretages ændringer i vedtægten, bør fremkaldes en afgørelse af en landvæsenskommission om

- a) hvorvidt de omhandlede hølfer fremtidig helt eller delvis bør vedligeholdes,
- b) i bekræftende fald hvem der skal deltage i udgifterne hertil.

Ved skrivelse af 13. juni 1960 har ministeriet derefter pålagt digelaget at forelægge de 2 spørgsmål for en landvæsenkommission i henhold til bestemmelserne i § 2 jfr. § 1 i lov nr. 235 af 12. juni 1922 om kystsikringsanlæg.

Herefter har digelaget ved skrivelse af 28. juli 1960 forelagt sagen for landvæsenkommissionen for Maribo amtsrådsreds, idet digelaget derhos har ønsket at bemærke, at Det falsterske Digelag er uden interesse i Lerklintens bevarelse og derfor ikke kan fremsætte forslag til herpå sigtende foranstaltninger, samt at Det falsterske Digelag ikke bør være deltager i udgifterne ved foranstaltninger, som måtte blive truffet med henblik på Lerklintens beskyttelse. ...

Landvæsenkommissionen har behandlet sagen i 2 møder den 28. september og 25. oktober 1960 og foretaget omfattende arkivundersøgelser. Ved mødet den 28. september 1960 ...

Efter en drøftelse af sagens forudsætninger og udvikling gennemvandrede de mødte og landvæsenkommissionen hele strækningen fra Ludvigsgaves kyst langs stranden og diget til Lerklinten og videre til Gedser Fyr. Det konstateredes herunder, at der i en lavning i Lerklintens nordlige del er opført 2 mindre diger, der kaldes lerdigerne og er uden forbindelse med det egentlige havdige, men i øvrigt med samme højdekote som dette med det formål at hindre, at en stormflod bagom kan trænge ind i de af havdiget dækkede arealer. Endvidere konstateredes, at der mellem de sydfor tæt liggende hølfer (formentlig hølfe 45-1) er en ganske smal strandbred uden nogen art af vegetation, men dog passabel ved normal daglig vandstand. Yderligere konstateredes betydelige skader på hølferne og på selve Lerklinten. ...

Det siges i *landvæsenkommissionens kendelse af 6. december 1960*:

Foreløbig bemærkes, at landvæsenkommis-

sionen efter formen og indholdet af de for den rejste spørgsmål må gå ud fra, at ministeriet har ønsket af afæske den en betænkning over de berørte forhold til brug for ministeriet ved afgørelse af det for ministeriet af amtsrådet indbragte spørgsmål om vedtægtens ændring, og ikke træffe en retsafgørelse med den virkning, at vedtægten ændredes eller legaliseredes. For såvidt det fra en enkelt side er gjort gældende, at vedtægtens heromhandlede bestemmelse ikke har hjemmel i loven om digeanlægget, findes dette spørgsmål at henhøre under de almindelige domstole, men landvæsenkommissionen anser sig for kompetent efter lov nr. 213 af 31. marts 1949 § 1 til at afgive betænkning til brug for ministeriet, idet sådant efter gammel praksis og sædvane har henhørt under landvæsenkommissionernes forretningsområde, jfr. herved Borup: Den danske Landboret 1880 pag. 33 og Kinch og Fl. Tolstrups Landboret 1948 pag. 18 med note.

Landvæsenkommissionen skal herefter *ad spørgsmål a)* udtale:

Ligesom det ved lovens forarbejder og ved dens behandling i rigsdagen har stået de vedkommende myndigheder, teknikere og lovgivere klart, at en effektiv beskyttelse over lang sigt af de lavere arealer forudsatte en sådan beskyttelse af Lerklinten eller betydelige dele af denne, og at det derfor var påkrævet at beskytte disse skrænter med glacis eller hølfer, således må det antages, at det etablerede hølfeanlæg i de forløbne år dels har bevirket, at havets angreb på klintejorderne trods den udsatte beliggenhed dog har været af ret ringe omfang, og dels har hølfeanlægget i al fald for en dels vedkommende virket som et forværn for det egentlige dige, hvilket også ses bestyrket derved, at digebestyrelsen i sit andragende til amtsrådet ikke ønsker sig fritaget for vedligeholdelse af de

udfor en del af »Lerklinten« anbragte høfder nr. 46-52.

Enhver betydning for havdigets beskyttelse kan landvæsenskommissionen efter sine iagttagelser på stedet og efter sagens oplysninger i øvrigt ikke frakende hofdeanlægget, og landvæsenskommissionen må betvivle, at høfdernes anlæg og vedligeholdelse er pålagt digelaget af tilfældige årsager eller af egoistiske grunde fra den første bestyrelses formands side. Dertil kommer, at klinten danner værn for den bagved klinten liggende Birkemose, hvis ejere også er pålagt digeskat omend med meget små beløb, men som i øvrigt er adskilt fra de lavere arealer bag det egentlige havdige ved en hævning i terrænet.

Landvæsenskommissionen må sluttelig anføre udfra almindelige nationaløkonomiske grunde, at det efter dens skøn ville være uforsvarligt at lade nogen del af landets jord og tilmed efter vort skøn en særdeles frugtbar jord fortære af havet ved ikke at opretholde det værn, som med stor bekostning for det offentlige i årene efter stormfloden er opført og vedligeholdt. Herved skal anføres, at det er oplyst for landvæsenskommissionen, at Gedser Odde tilbage i tiden skal have strakt sig langt ud i Østersøen.

Landvæsenskommissionen må derfor holde for, at også høfderne nr. 1-45 ved Lerklinten bør bevares.

Ad spørgsmål b.

Landvæsenskommissionen har forstået det rejste spørgsmål således, at der ønskes en udtalelse om principerne for fordelingen af den årlige vedligeholdelsesudgift.

Landvæsenskommissionen må holde for, at statskassen må være den hovedforpligtede dels under hensyn til, at staten lige siden høfdernes anlæg har ydet så store bidrag til digelaget, at

høfderne i det store og hele er holdt vedlige og til dels udbygget og forstærket ved disse bidrag. Det må betragtes som en naturlig statsopgave at beskytte jorden og landet mod havets angreb, når der ikke findes et så stort bagland, der beskyttes, at der kan pålægges dette tilstrækkeligt bidrag til vedligeholdelsen. Men landvæsenskommissionen finder anledning til at henstille til overvejelse, om der ikke burde søges tilvejebragt en ordning, hvorved strandbredden og en bræmme af klintekronen f.eks. i 20 meters bredde overdrages til det offentlige og således, at dette naturskønne og ejendommelige landskab blev åbnet for almenheden i tilslutning til adgang, som almenheden har til de klitarealer, der er opstået mod nord langs havdiget.

Landvæsenskommissionen findes derhos, at ejerne af den gennem klintens bevarelse beskyttede dyrkede jord og bygninger ligeledes bør yde bidrag til høfdernes vedligeholdelse og det både som ejere af Birkemosen og som ejere af det høje på klintområdet beliggende areal. Herved må dog tilføjes, at arealet er ret ringe i udstrækning omend af god kvalitet, samt at udsigten til en katastrofal hurtig nedbrydning af klinten i tilfælde af beskyttelsens ophævelse næppe er stor. Der kan således kun blive tale om et beskedent bidrag.

Endelig finder landvæsenskommissionen, at digelaget må yde et bidrag forsåvidt angår vedligeholdelsen af høfde nr. 46 og de mod nord liggende høfder, men i øvrigt ikke bør være bidragsforpligtet, idet muligheden for, at diget kan blive bagskåret, ligger så langt ude i fremtiden, at man kan bortse derfra.

Landvæsenskommissionen må herefter antage og mene, at såvel Statskassen som ejerne af den høje jord og Birkemosen ved Lerklinten bør yde bidrag til høfdernes bevarelse.

Spørgsmålet om størrelsen af disse og hver

enkelt lodsejers bidrag findes at måtte afgøres af en landvæsenskommission med eventuel støtte af teknisk sagkyndige, når Digelaget er blevet løst fra sin pålagte forpligtelse, og når der derefter i henhold til kystsikringsloven nr. 235 af 12. juni 1922 er rejst sag desangående for en landvæsenskommission.

Sagsomkostninger for landvæsenskommissionen vil være at udrede af digelaget efter opgørelse fra formanden, dog at digelaget skal være berettiget til, hvis sagen genoptages eller ny landvæsenskommission nedsættes angående

de nævnte spørgsmål, da at kræve ny afgørelse med hensyn til udgifternes fordeling.

KONKLUSION:

De ovennævnte høfder nr. 1-45 ved Lerklinten på Falster bør bevares.

Udgifterne ved deres bevarelse bør udredes af statskassen og de interesserede lodsejere på Lerklinten, medens Det falsterske Digelag alene bør vedligeholde høfde nr. 46 og de øvrige nord for liggende høfder.

Realregister

Brønde.

(Pålagt vandforsyningsanlæg at skaffe en ejendomsbesidder vand ved boring på hans ejendom, jfr. § 6 nr. 5 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 dom vandforsyningsanlæg). Ejeren E af en landbrugsejendom indklagede fællesudvalget for vandindvinding ved Sjælsø V i anledning af, at ejendommens vandforsyning på grund af V's pumpninger var blevet mangelfuld. Ved landvæsenskommissionskendelse blev det pålagt V at udrede erstatning til E. Udtalt af overlandvæsenskommissionen, hvortil V havde anket med påstand om frifindelse, at det fandtes bedst stemmende med synspunkterne i § 6 nr. 5 i loven om vandforsyningsanlæg, at det pålagdes V, forsåvidt V ikke måtte foretrække at drage omsorg for at levere E vandværksvand, at udføre boring på E's ejendom, hvorved der skulle skaffes det fornødne vand til husholdningsbrug samt til gårdens drift 3

Diger.

(Vedligeholdelse af digearbejder i henhold til lov nr. 69 af 23. maj 1873 om digearbejder på Lolland og Falster. Landvæsenskommissionen anset sig for beføjet til at afgive en betænkning i stedet for at træffe en egentlig retsafgørelse, jfr. landvæsensretslovens § 1). Ifølge det Falsterske digelag D's vedtægter omfattede D ikke

blot det egentlige dige, men også en såkaldt »Lerklint«, der går op til den sydlige spids af Falster. Dette indebar pligt for D til at vedligeholde de udfor Lerklinten anlagte høfder, hvis bevarelse i det hele var uden betydning for selve diget. Efter pålæg af ministeriet for offentlige arbejder forelagde D for en landvæsenskommission spørgsmålet om, hvorvidt høfderne burde bevares, og i bekræftende fald, hvem der skulle deltage i udgifterne dertil. Landvæsenskommissionen udtalte (uden bindende virkning), at høfderne burde bevares, og at udgifterne hertil burde afholdes af statskassen og de interesserede lodsejere på Lerklinten, medens D alene burde vedligeholde et nærmere begrænset antal af høfderne. 38

Hegn.

Spørgsmål om fortolkningen og rækkevidden af et hegnsynsforlig anset at ligge udenfor hegnsynets, landvæsenskommissionens og overlandvæsenskommissionens kompetence, men derimod henhørende under de ordinære domstole. Sagen blev derfor afvist fra landvæsensretterne 14
(Spørgsmål om fordeling af udgifter til fælleshegn, hegnslovens § 8). En grundejer E l ikke fundet pligtig at deltage i udgiften til det af en

tilstødende grundejer E 2 imellem de to ejendomme rejste hegn, da E 1 først havde erhvervet sin grund, efter at hegnet var rejst 28

Ejeren E af en sommerhusgrund krævede, at ejeren af nabogrunden, der ligeledes benyttedes til sommerhusbebyggelse, skulle deltage i udgifter til fælleshegn bestående af et raftehegn i 1,80 m højde væsentlig med det formål at dække udsigten til et på naboejendommen opført redskabsskur. Ved landvæsenskommissionskendelse blev E's krav om hegn vel taget til følge, dog at hegnet alene skulle bestå af fyrrepæle med 3 rækker glat tråd 33

Kystforhold.

(Vedligeholdelse af digearbejder i henhold til lov nr. 69 af 23. maj 1873 om digearbejder på Lolland og Falster. Landvæsenskommissionen anset sig for beføjet til at afgive en betænkning i stedet for at træffe en egentlig retsafgørelse, jfr. Landvæsensretslovens § 1). Ifølge det Falsterske digelag D's vedtægter omfattede D ikke blot det egentlige dige, men også en såkaldt »Lerklint«, der går op til den sydlige spids af Falster. Dette indebar pligt for D til at vedligeholde de udfor Lerklinten anlagte høfder, hvis bevarelse i det hele var uden betydning for selve diget. Efter pålæg af ministeriet for offentlige arbejder forelagde D for en landvæsenskommission spørgsmålet om, hvorvidt høfderne burde bevares, og i bekræftende fald, hvem der skulle deltage i udgifterne dertil. Landvæsenskommissionen udtalte (uden bindende virkning), at høfderne burde bevares, og at udgifterne hertil burde afholdes af statskassen og de interesserede lodsejere på Lerklinten, medens D alene burde vedligeholde et nærmere begrænset antal af høfderne 38

Møller.

(Spørgsmål om ændringer i et lovligt bestående opstemningsanlæg, vandløbslovens § 68. Uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt). Til nærmere gennemførelse af de af en overlandvæsenskom-

mission i 1925 truffe flodemålsbestemmelser vedrørende vandkraftanlægget »Klostermølle« ved Gudenåen blev der ved landvæsenskommissionskendelse af 25. februar 1958 i medfør af vandløbslovens § 65 truffet bestemmelse om, at et til anlægget hørende riværk og en til anlægget førende kanal med tilhørende diger ville være at undergive offentligt tilsyn ved Skanderborg amtsråd. Der blev i forbindelse hermed truffet en række detailbestemmelser vedrørende de nævnte anlæg og herunder fastlagt forskellige flodemålshøjder.

I overensstemmelse med den af mølleejeren derom nedlagte påstand ophævede overlandvæsenskommissionen de af landvæsenskommissionen truffe bestemmelser, da foranstaltningerne måtte karakteriseres som egentlige ændringer såvel i et lovligt bestående opstemningsanlæg som i brugen af dette, og da der ikke forelå behørig begæring om forandring af det bestående anlæg, hverken fra en tilsynsførende myndighed eller fra nogen i vandløbet iøvrigt interesseret, jfr. vandløbslovens § 68, stk. 1. Idet derhos riværket som sådant måtte betragtes som et uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. herved vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt, og idet fastsættelsen af disse bestemmelser fandtes at måtte ske overensstemmende med de hidtil eksisterende forhold, blev fastsættelsen af kotehøjde og dennes sikring bestemt som af mølleejeren påstået 8

Vand I.

(Dambrug, vandløbslovens § 49. Spørgsmålet om, hvorvidt dambrugets opstemning var unyttig høj og til skade for andre, vandløbslovens § 40). Antaget, at den omstændighed, at opstemningen ved et projekteret dambrug muligvis hindrede anlæg af nyt dambrug umiddelbart oven for det projekterede ikke kunne motiverer en nedsættelse af opstemningskoten . . . 6

(Afløsning af spildevand fra en kødfoderfabrik (destruktionsanstalt) til sognevandløb, vandløbslovens § 5, stk. 2, samt ret til benyttelse af en del af åvandet til vanding af jorder ved op-

pumpning og spredning ved mekanisk kraft, vandløbslovens § 48, stk. 1-3). Efter at det i 1943 på nærmere fastsatte vilkår var godkendt, at spildevandet fra en destruktionsanstalt førtes ud i en å, som på det pågældende sted var sognevandløb, rejstes der spørgsmål om yderligere rensningsforanstaltninger. Ved en ny kendelse godkendtes det, at kondensatorspildevandet blev udledt i åen, medens gødningskogervandet, vand fra fedtraffineri og vand fra ekstraktionsafdeling skulle udledes til nogle dertil af anstalten erhvervede arealer og gulvvaskevand og toiletspildevand til en pilekultur på anstaltens grund. Endvidere godkendtes det, at der til vanding af de erhvervede arealer, der agtedes forpagtet ud til en planteskole, oppumpedes en nærmere bestemt mængde af åvandet 23

(Godkendelse af dambrug imod protest fra flere nedenfor liggende, vandløbslovens § 49, stk. 1, jfr. § 46). Et landvæsensnævn havde trods protest fra nedenfor liggende dambrug godkendt anlæggelsen af et nyt dambrug i en afstand af 860 meter fra det nærmeste af de protesterende nedenfor liggende dambrug. Landvæsenskommissionen, hvortil sagen indankedes af de nedenfor liggende dambrug, godkendte projektet, dog med begrænsning af dambrugets rådighed over den til enhver tid forekommende vandføring 26

(Indsigelse fra dambrugsejer mod oppumpning af vand fra en bæk til vanding, jfr. vandløbslovens § 48, jfr. § 46). Ejeren af et dambrug protesterede imod, at der ved landvæsensnævnskendelse var tilkendt en landmand ret til at oppumpe vand fra Lintrup bæk, idet han gjorde gældende, at dette ville nødvendiggøre indskrænkning af dambrugets driftsform. Protesten blev taget til følge, dog med dissens, der ville tillade oppumpning i begrænset omfang 29

(Udgifter ved ekstraordinær oprensning af offentligt vandløb kunne ikke afholdes af amtet, jfr. vandløbslovens § 35). I henhold til en ældre landvæsenskommissionskendelse foretoges oprensning og vedligeholdelse af et åløb af amtet, således at udgifterne hvert år pålignedes lods-ejerne i henhold til partsfordelingsliste. I en år-række havde amtet ikke rørt ved åløbets skræn-

ter, idet græsbevoksningen holdt disse på plads, men efter at en interessant havde forlangt skrænterne bragt i overensstemmelse med kendelsens mål, foretog man en ekstraordinær afgravning og oprensning til et beløb af 5.900 kr., der herefter pålignedes lodsejerne. Påstand fra disse om, at dette arbejde burde anses som nyregulering og betales af amtet, eller at amtet i medfør af vandløbslovens § 35 burde afholde udgiften, blev ikke taget til følge 30

(Indsigelse imod oppumpning til kunstvanding i strid med dambrug, vandløbslovens § 48, jfr. § 46). Ejere af ørreddambrug, der havde erhvervet ret til opstemning af åvand, protesterede imod, at der ved landvæsensnævnskendelse var tillagt to landmænd, hvis ejendomme var beliggende højere end dambrugene, ret til oppumpning af et nærmere bestemt kvantum vand til kunstvanding. Da iværksættelsen af de ønskede vandingsanlæg ikke i nævneværdig grad ville skade dambrugsejernes interesser, blev nævnskendelserne stadfæstet, dog med visse begrænsninger i henseende til tidspunkterne for oppumpningen 36

Vand II.

(Pålagt landvæsenskommission at udstede bekendtgørelse i overensstemmelse med § 11, stk. 3, i lov nr. 54 af 31. marts 1926). Efter at en landvæsenskommission havde tilkendt en forening ret til videregående rådighed over grundvandet fra en boring på foreningens ejendom, blev kendelsen påanket af indenrigsministeriet med påstand om hjemvisning med henblik på spørgsmålet om udstedelse af bekendtgørelse i henhold til § 11, stk. 3, i loven om vandforsyningsanlæg af 31. marts 1926. Denne påstand tog overlandvæsenskommissionen til følge, idet det i kendelsen henstilledes til landvæsenskommissionen, at der blev givet fredningsbæltet en nærmere angivet afgrænsning, og at der blev truffet nærmere angivne bestemmelser vedrørende de derværende afledningsanlæg 17

(Godkendelse af kloakeringsprojekt). Efter at en landvæsenskommission havde godkendt et af en kommune udarbejdet kloakeringsprojekt, hvorefter regn- og spildevand skulle føres til

et renseanlæg og derfra videre til et offentligt vandløb, blev sagen af indenrigsministeriet indanket for overlandvæsenkommissionen med påstand om hjemvisning til fornyet behandling til gennemførelse af en ændret udformning af anlægget i overensstemmelse med de retningslinier, som overlandvæsenkommissionen måtte fastsætte, idet ministeriet bl. a. henviste til, at det burde undersøges, om ikke spildevandet med fordel kunne føres til en anden kommunes rensningsanlæg, der lå ca. 400 m fra området.

Overlandvæsenkommissionen stadfæstede kendelsen med visse ændringer 19
(Afløsning af spildevand fra en kødfoderfabrik (destruktionsanstalt) til sognevandløb, vandløbslovens § 5, stk. 2, samt ret til benyttelse af en del af åvandet til vanding af jorder ved oppumpning og spredning ved mekanisk kraft, vandløbslovens § 48, stk. 1-3). Efter at det i 1943 på nærmere fastsatte vilkår var godkendt, at spildevandet fra en destruktionsanstalt førtes ud i en å, som på det pågældende sted var sognevandløb, rejstes der spørgsmål om yderligere rensningsforanstaltninger. Ved en ny kendelse godkendtes det, at kondensatorspildevandet blev udledt i åen, medens gødningskogevand, vand fra fedtraffineri og vand fra ekstraktionsafdeling skulle udledes til nogle dertil af anstalten erhvervede arealer og gulvvaskevand og toiletspildevand til en pilekultur på anstaltens grund. Endvidere godkendtes det, at der til vanding af de erhvervede arealer, der agtedes forpagtet ud til en planteskole, oppumpedes en nærmere bestemt mængde af åvandet 23

Vand IV.

(Skade ved grundvandssænkning foranlediget af vandindvinding, jfr. § 6 nr. 5 i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg). Erstatning tilkendt for udgifter til foranstaltninger til afhjælpning af skader ved kommunes vandindvinding. Erstatning kunne ikke ydes for udgifter til gødsning og kalkning, der udgjorde forbedring af jordens tilstand uden forbindelse med afhjælpning af skader. Der måtte endvidere ske fradrag for blivende forbedrin-

ger af ejendommen forårsaget af den skete grundvandssænkning 5
(Spørgsmål om ændringer i et lovligt bestående opstemningsanlæg, vandløbslovens § 68. Uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt). Til nærmere gennemførelse af de af en overlandvæsenkommission i 1925 truffne flodemålsbestemmelser vedrørende vandkraftanlægget »Klostermølle« ved Gudenåen blev der ved landvæsenkommissionskendelse af 25. februar 1958 i medfør af vandløbslovens § 65 truffet bestemmelse om, at et til anlægget hørende rivværk og en til anlægget førende kanal med tilhørende diger ville være at undergive offentligt tilsyn ved Skanderborg amtsråd. Der blev i forbindelse hermed truffet en række detailbestemmelser vedrørende de nævnte anlæg og herunder fastlagt forskellige flodemålshøjder.

I overensstemmelse med den af mølleejeren derom nedlagte påstand ophævede overlandvæsenkommissionen de af landvæsenkommissionen truffne bestemmelser, da foranstaltningerne måtte karakteriseres som egentlige ændringer såvel i et lovligt bestående opstemningsanlæg som i brugen af dette, og da der ikke forelå behørig begæring om forandring af det bestående anlæg, hverken fra en tilsynsførende myndighed eller fra nogen i vandløbet iøvrigt interesseret, jfr. vandløbslovens § 68, stk. 1. Idet derhos rivværket som sådant måtte betragtes som et uregulerbart opstemningsanlæg, for hvis vedkommende bestemmelser om koter og dimensioner træder i stedet for flodemålsbestemmelser, jfr. herved vandløbslovens § 65, stk. 1, sammenholdt med § 64, stk. 1, sidste punkt, og idet fastsættelsen af disse bestemmelser fandtes at måtte ske overensstemmende med de hidtil eksisterende forhold, blev fastsættelsen af kotehøjde og dennes sikring bestemt som af mølleejeren påstået 8
(Pålagt landvæsenkommission at udstede bekendtgørelse i overensstemmelse med § 11, stk. 3, i lov nr. 54 af 31. marts 1926). Efter at en landvæsenkommission havde tilkendt en for-

ening ret til videregående rådighed over grundvandet fra en boring på foreningens ejendom, blev kendelsen påanket af indenrigsministeriet med påstand om hjemvisning med henblik på spørgsmålet om udstedelse af bekendtgørelse i henhold til § 11, stk. 3, i loven om vandforsyningsanlæg af 31. marts 1926. Denne påstand tog overlandvæsenkommissionen til følge, idet det i kendelsen henstilledes til landvæsenkommissionen, at der blev givet fredningsbæltet en nærmere angivet afgrænsning, og at der blev truffet nærmere angivne bestemmelser vedrørende de derværende afledningsanlæg 17
(Vandindvinding til brug for vanding af landbrug). I medfør af § 1, stk. 2, i lov nr. 54 af 31. marts 1926 om vandforsyningsanlæg tilkendtes der ejeren af en landejendom tilladelse til for et tidsrum af 10 år ved boring på ejendommen at indvinde 80.000 m³ vand årlig til brug for vanding af afgrøder 25

Vejte II.

(Tilkendt vejret i henhold til lov nr. 143 af 13. april 1938 § 2, stk. 2). I henhold til begæring af kirkeministeriets sønderjydske præstegårdsudvalg blev der tilkendt to arvefæstere vejret til to englodder tilhørende et sogns præsteembede, da der ikke forelå andre praktiske muligheder for at skaffe adgang til parcellerne, og idet en tidligere eksisterende adgang ikke fandtes bortfaldet ved en vilkårlig handling fra ejers side 22
(Sogneråds beslutning om nedlæggelse af privat vej i henhold til vejbestyrelseslov nr. 95 af 29. marts 1957 § 15). Sogneråds beslutning om i henhold til reglerne i vejbestyrelseslovens § 15 at nedlægge en nærmere angivet strækning af en privat vej i Bramminge by, for at arealet kunne inddrages til bebyggelse, stadfæstedes af landvæsenkommissionen imod protest fra forskellige lodsejeres side 34

Lovregister

Digelov nr. 69 af 23. maj 1873	38
Vandforsyningslov nr. 54 af 31. marts 1926	§ 1 25
—	§ 6 . . . . . 3, 5
—	§ 11 17
Vejlov nr. 143 af 13. april 1938	§ 2 22
Landvæsenretslov nr. 213 af 31. marts 1949	§ 1 38
Vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949	§ 5 23
—	§ 6 25
—	§ 9 8
—	§ 26 30
—	§ 35 30
—	§ 36 30
—	§ 40 6
—	§ 46 . . . . . 26, 29, 36
—	§ 48 . . . . . 23, 29, 36
—	§ 49 . . . . . 6, 26
—	§ 64 8,
—	§ 65 8,
—	§ 68 8,
Hegnslov nr. 259 af 27. maj 1950	§ 8 28
—	§ 12 14
Vejbestyrelseslov nr. 95 af 29. marts 1957	§ 15 34

NORDLUNDES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

DIS-Danmark

